

Economisch-Statistische Berichten

Kreeg de boer zijn verdiende loon?

★

T. de Vries, lic. éc.

De internationale liquiditeit

★

Drs. W. G. H. Garritsen

Hoe richten wij onze woning in?

★

L. Mink en Drs. L. J. Visman

De ontwikkeling van het woningtekort
in Amsterdam

★

De economische ontwikkeling
van Suriname in 1957

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

43e JAARGANG

No. 2151

WOENSDAG 24 SEPTEMBER 1958

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.*
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400).*
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.*

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H.W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

*Verzorging van
en adviezen inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten*

WAMBERSIE & ZOON

C.V.o.A.

Founded 1820

**AMSTERDAM • ROTTERDAM • DORDRECHT
DUISBURG**

WORLDWIDE CHARTERING

Kreeg de boer zijn verdiende loon?

De dezer dagen gepubliceerde voorlopige bedrijfsuitkomsten in de landbouw over 1957/58¹⁾ geven aanleiding tot de vraag: heeft de boer het hem voor de oogst 1957 door de Regering gegarandeerde inkomen ook inderdaad gekregen? Het rapport doet hierover geen uitspraak, doch bevat veel voor de beantwoording van deze vraag noodzakelijk cijfermateriaal. De inkomensgarantie voor de boer was voor de oogst 1957 gericht op f. 6.750 voor een gemengd bedrijf van 10 ha; f. 7.600 voor een weidebedrijf van 18 ha en f. 8.650 voor een akkerbouwbedrijf van 50 ha. In deze bedragen is echter geen vergoeding voor overuren begrepen.

De uitkomsten van het L.-E.I.-rapport zijn in nevenstaande tabel weergegeven. Hoewel deze uitkomsten gunstiger zijn dan die over het voorgaande jaar, blijkt dat de gemengde bedrijven en de meeste weidebedrijven het gegarandeerde inkomen niet bereikten. Slechts door aanzienlijk langere werktijden te maken dan hun arbeiders, konden zij nog een voldoende inkomen behalen. De akkerbouwbedrijven lagen over het algemeen gunstiger en 3 van de 4 genoemde groepen konden het garantie-inkomen zelfs bereiken bij een kleinere bedrijfs-grootte dan door de Regering was genoemd.

Uiteraard speelden de door de Overheid ten behoeve van de garantiepolitiek beschikbaar gestelde bedragen hierbij een beslissende rol: zonder deze uitkeringen zouden de opbrengsten op weide- en gemengde bedrijven de stijging van de kosten niet hebben kunnen goedmaken. Voor de akkerbouwbedrijven werd een negatief bedrijfsresultaat voorkomen door middel van de monopolieheffingen, die in 1957/58 voor gerst 25 pCt., voor haver 32 pCt. en voor rogge 11 pCt. van de binnenlandse prijzen bedroegen. Dit heeft tot gevolg dat de opbrengst per f. 100 kosten voor de akkerbouwbedrijven incl. garantietoelagen f. 106, exclusief garantietoelagen f. 103 en exclusief garantietoelagen en monopolieheffingen f. 97 bedroeg. Voor de gemengde resp. de weidebedrijven waren deze bedragen inclusief en exclusief garantietoelagen f. 102 en f. 94, resp. f. 109 en f. 96.

Een conclusie over het al of niet voldoende effectief zijn

van de regeringsmaatregelen mag uiteraard niet op de resultaten van één jaar zijn gebaseerd. In de eerste plaats immers blijven de weerrisico's en hun invloed op de bedrijfsresultaten voor rekening van de boer. Weliswaar was 1957/58 niet zonder meer bijzonder gunstig of ongunstig, doch wél was de stalperiode op de weidebedrijven twee à drie weken langer dan de vorige winter. Dit leidde mede tot sterk gestegen krachtvoerverbruik. In de tweede plaats is de uitbetalingstechniek van de garantietoelagen over de periode november 1957 tot november 1958 zodanig, dat de sterke daling van de melkprijs in de zomer van 1958 ten gevolge heeft, dat de garantietoelagen in de winter van het vorige boekjaar (mei 1957 tot mei 1958) hoger wordt. De cijfers

per boekjaar kunnen daardoor niet meer op zichzelf worden beoordeeld. Eerst zodra boeken melkprijsjaar gelijk zouden lopen of aparte garantie-prijzen voor zomer- en wintermelk zouden worden vastgesteld, zou een volledige beoordeling per boekjaar mogelijk worden. De vaststelling van deze aparte garantie-prijzen, die reeds met het doel van produktiebeperking wordt voorgesteld, is dus ook op deze grond te verdedigen, daar de huidige regeling het voor de boer onmogelijk maakt op de

juiste wijze op de prijsvaststelling te reageren.

Belangrijke ontwikkelingen in het laatste boekjaar zijn voorts nog:

- een doorgaande stijging van het krachtvoerverbruik in de rundveehouderij. Deze is deels een gevolg van de reeds genoemde lange stalperiode, deels ook van de lagere krachtvoerprijzen en leidde tot een aanmerkelijk hogere melkproduktie per koe in 1957/58;
- een verdere verschuiving van de arbeid naar het eigen personeel van het bedrijf: de boer en zijn gezinsleden. Gestegen lonen van betaald personeel en werktijdverkortung van deze arbeiders bevorderden ook in 1957/58 deze ontwikkeling en leidden mede tot verlenging van de werktijd van de boer.

Samenvattend kunnen wij dus zeggen, dat uit deze cijfers blijkt hoezeer de grote problemen van de landbouwpolitiek en de daarvoor gekozen oplossingen doorwerken in de afzonderlijke bedrijven.

¹⁾s-Gravenhage.

J. A. KUPERUS, ec. drs.

	Bedrijfs-grootte	Arbeidsinkomen van de boer 1957/58	
		zonder over-uren	incl. over-uren
Gemengde bedrijven:			
Bedrijven kleiner dan 15 ha.....	ca. 10 ha	f. 5.250	f. 5.700
Friese Wouden 15-25 ha.....	ca. 20 ha	f. 6.700	f. 8.100
Weidebedrijven:			
Kleigebieden in Friesl., N.H.....	ca. 20 ha	f. 9.800	f. 10.900
Overige gebieden.....	ca. 16 ha	f. 6.700	f. 8.100
Akkerbouwbedrijven:			
Wieringermeer.....	ca. 38 ha	f. 9.100	f. 9.100
Overige N.H.-polders.....	ca. 36 ha	f. 4.600	f. 4.600
Z.W.-kleigebied.....	ca. 35 ha	f. 10.250	f. 10.250
Veenkoloniën.....	ca. 20 ha	f. 9.500	f. 9.500

INHOUD

	Blz.		Blz.
Kreeg de boer zijn verdiende loon? door Drs. J. A. Kuperus.....	727	Boekbesprekingen:	
De internationale liquiditeit, door T. de Vries, lic. éc.	728	Peter F. Drucker: Management in de praktijk, bespr. door Drs. P. van Zuuren.....	741
Hoe richten wij onze woning in? door Drs. W. G. H. Garritsen.....	734	Dr. P. Olyslager: De associatie van de overzeese gebieden met de Europese Economische Gemeenschap, bespr. door Mr. C. L. Doorman.....	742
De ontwikkeling van het woningtekort in Amsterdam, door L. Mink en Drs. L. J. Visman.....	738	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans....	743
Aantekening:		Notities:	
De economische ontwikkeling van Suriname in 1957.....	739	Brits pleidooi voor een derde televisienet.....	733
		Westeuropese olie-invoer uit het Midden-Oosten.....	737
		Statistieken.....	744

In dit artikel beantwoordt schrijver de vraag of de thans beschikbare liquiditeitenmassa voldoende is voor het financieren van de wereldhandel. Geconcludeerd wordt, dat dit thans zeker nog het geval is, maar dat de stijging van het volume van de wereldhandel voorzieningen ter versterking van de internationale liquiditeit in de toekomst waarschijnlijk noodzakelijk zal maken. Schrijver gaat vervolgens na, welke vorm aan deze voorzieningen zou moeten worden gegeven. Er zijn volgens hem ten deze slechts twee alternatieven te onderkennen, t.w. verhoging van de goudprijs en uitbreiding van de internationale fiduciaire geldhoeveelheid. Gedurende de afgelopen jaren is laatstgenoemde weg bewandeld. Gaat men in deze richting voort dan is een grote mate van internationaal vertrouwen vereist. Kan een dergelijk vertrouwen niet worden geschapen, dan zal aan een terugvallen op het goud als internationaal betalingsmiddel niet kunnen worden ontkomen. Op den duur wordt verhoging van de goudprijs dan onvermijdelijk.

De internationale liquiditeit

Het onderhavige artikel¹⁾ houdt zich bezig met de vraag of de thans beschikbare liquiditeitenmassa voldoende is voor het financieren van de wereldhandel. Geconcludeerd wordt, dat dit thans zeker nog het geval is, maar dat de stijging van het volume van de wereldhandel voorzieningen ter versterking van de internationale liquiditeit in de toekomst waarschijnlijk noodzakelijk zal maken. Onderzocht wordt welke vorm aan deze voorzieningen zou moeten worden gegeven.

Eigenschappen van de internationale liquiditeitenmassa.

Alvorens te trachten de omvang der internationale liquiditeitenmassa statistisch te meten, teneinde aldus te komen tot een oordeel over het al dan niet toereikend zijn daarvan, dienen wij onze aandacht te richten op haar aard en hoedanigheden. Hierbij zal blijken, dat het bestaan van internationale bankierslanden (het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten) ons voor een eigenaardige moeilijkheid plaatst.

Internationale liquiditeiten worden overwegend aangehouden in goud, in dollars of in ponden. Reserves, welke in andere valuta worden aangehouden, zijn kwantitatief nog zo onbelangrijk, dat zij hier worden verwaarloosd. Wel zal aandacht worden geschonken aan de betekenis van het Internationale Monetair Fonds en de Europese Betalings Unie.

De rol in het internationale betalingsverkeer van de ponden- en dollartegoeden ten name van buitenlanders vertoont een grote mate van analogie met de rol in het binnenlandse betalingsverkeer van het fiduciaire geld onder de gouden muntstandaard. Een verschil is echter, dat de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk naast internationaal bankier tevens belangrijke handelslanden zijn. Dit verschil is daarom van groot belang, omdat hun bijdrage tot de internationale liquiditeitsvoorziening hierdoor veel minder afhangt van bewuste beslissingen tot het al dan niet verlenen van internationaal krediet dan

van de schommelingen in hun *totale* betalingsbalanspositie, die door velerlei factoren wordt gedetermineerd. Immers, indien Nederland voor ontvangen goederen een betaling aan de Verenigde Staten verricht, en daarvoor zijn dollartegoeden aanspreekt, daalt het totaal der dollartegoeden in handen van buitenlanders, en daarmee het totaal der internationale liquiditeitenmassa. Indien Nederland omgekeerd van de Verenigde Staten dollars in betaling ontvangt stijgt de internationale liquiditeitenmassa. Indien men — analoog aan de procedure, welke bij de vaststelling der binnenlandse liquiditeitenmassa wordt gevolgd — het goudbezit der Verenigde Staten en het goud- en dollarbezit van het Verenigd Koninkrijk niet als internationale liquiditeit beschouwt, maar als kasreserve tegenover de als internationale liquiditeit dienst doende direct opeisbare verplichtingen van die landen, dan leidt een betaling aan/door deze twee bankierslanden steeds tot een daling/stijging van de internationale liquiditeitenmassa, die derhalve daalt en stijgt met de betalingsbalansoverschotten en -tekorten van de bankierslanden. Betalingen van dollars en sterling tussen niet-bankierslanden beïnvloeden natuurlijk slechts de verdeling en niet de omvang der internationale liquiditeit.

Aangezien de sterlingbankier aan zijn verplichtingen kan voldoen door betaling van goud of *dollars*, terwijl de dollarbankier slechts goud kan uitbetalen, vertoont de verhouding tussen de dollar- en de sterlingbankier een element, dat in het binnenlandse verkeer de verhouding tussen centrale bank en handelsbank kenmerkt. Geheel in overeenstemming hiermee zijn vele arrangementen binnen het sterlinggebied er op gericht bij het verrichten van betalingen goud en dollars (te vergelijken met centrale bankgeld in het binnenlands verkeer) uit te sparen.

Bovenstaande analyse leidt al direct tot de constatering van het voor de praktijk belangrijke feit, dat het I.M.F. de internationale liquiditeitenmassa slechts kan vergroten door de verkoop van valuta der bankierslanden. Verkoop van een niet-bankiersvaluta door het I.M.F. beïnvloedt slechts de *verdeling* der reeds beschikbare liquiditeit, maar leidt niet tot een blijvende *verruiming* daarvan. Immers, een land zal 'bijv. slechts Duitse markten van het I.M.F. kopen, wanneer het per saldo betalingen aan Duitsland te

¹⁾ Aan dit artikel ligt een uitvoerige gedachtenwisseling met Dr. G. A. Kessler ten grondslag. De heer A. de Haer had een groot aandeel in het statistische werk.

verrichten heeft. De reden hiervoor is, dat Duitse marken vrijwel niet als deviezenreserve worden aangehouden²⁾. De trekking van Duitse marken heeft derhalve weliswaar tot resultaat, dat het trekkende land zijn goud- en dollarvoorraad niet heeft behoeven aan te spreken voor het verrichten van een betaling aan Duitsland, maar in de mate waarin zijn eigen monetaire reserves daardoor zijn toegenomen zijn die van Duitsland gedaald.

Verkoop van een bankiersvaluta door het I.M.F. dwingt het betrokken bankiersland tot een internationale liquiditeitscreatie boven die welke reeds uit zijn betalingsbalanssituatie voortvloeit. Aangezien de verplichtingen van de sterlingbankier in verhouding tot zijn beschikbare goud- en dollaractiva reeds de uiterste grens hebben bereikt, zo niet overschreden, kan het I.M.F. de internationale liquiditeitsmassa slechts verruimen door de verkoop van dollars. Door verkoop van andere valuta kan het I.M.F. echter wel, zonder het totaal te doen stijgen, een intensievere benutting van dat totaal teweeg brengen door de ontpotting die plaatsvindt wanneer liquiditeiten uit de inactieve voorraden van deviezenrijke landen worden overgeheveld naar landen in liquiditeitsnood. De omloopsnelheid der internationale liquiditeitsmassa neemt dan toe.

Deze stand van zaken vloeit mede voort uit de bij de verwerping van het plan Keynes en de aanvaarding van de Articles of Agreement bewust gekozen constructie, welke de creatie van verplichtingen van het I.M.F., die als internationale liquiditeit circuleren, uitsluit. Het I.M.F. kan slechts de leden-landen tot liquiditeitscreatie aanzetten, en slechts de bankierslanden zijn hiertoe in staat.

Geheel anders is de situatie met betrekking tot de E.B.U. Aangezien de operaties van de E.B.U. ertoe leiden, dat sommige deelnemende landen vorderingen op die instelling verwerven welke zij tot hun deviezenvoorraad rekenen, kan de E.B.U. zelfstandig internationale liquiditeit scheppen (E.B.U.-vorderingen of „E.B.U.'s"). Doel van de E.B.U. is dan ook — in overeenstemming met het doel van het sterlinggebied maar in tegenstelling tot het I.M.F. — het sparen van goud en dollars bij het verrichten van internationale betalingen.

Wij zijn nu in een positie om te beslissen wat, gegeven de huidige internationale betalingsgewoonten, als internationale liquiditeit dient te worden aangemerkt. In het navolgende zijn als zodanig beschouwd goud, dollars, ponden en „E.B.U.'s" ten name van niet-bankierslanden; de goud- en deviezenreserves van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk zijn beschouwd als „kasreserve" tegenover hun als internationale liquiditeit dienst doende verplichtingen. Ten slotte zijn de „openstaande trekkingsrechten" van niet-bankierslanden op het I.M.F. als internationale liquiditeit aangemerkt. Hieronder worden verstaan de goudtranches en de door het I.M.F. verleende stand-by kredieten, voor zover deze marges nog niet zijn benut. De reden voor deze toevoeging is, dat over genoemde openstaande trekkingsrechten in feite vrijelijk kan worden beschikt.

De aldus gedefinieerde internationale liquiditeitsmassa heeft dus slechts betrekking op de door niet-bankierslanden

²⁾ De complicatie, dat Duitse marken van het I.M.F. worden gekocht voor het verrichten van een betaling aan een ander E.B.U.-land, verandert daarom niets aan het wezen van de zaak. In dat geval worden de marken immers na korte tijd via de E.B.U.-clearing „ter verzilvering", d.w.z. ter omzetting in internationale liquiditeit, aangeboden, en verdwijnen ook dan uit de internationale circulatie.

aangehouden liquiditeiten. Het komt ons voor, dat weinig reële betekenis mag worden gehecht aan een wereldtotaal, dat kan worden verkregen door nu ook nog de goud- en deviezenreserves der bankierslanden te gaan meetellen. De capaciteit der bankierslanden tot financiering van tekorten op hun betalingsbalans is immers veel minder afhankelijk van de te hunnen name staande goud- en deviezenreserves dan van de mate waarin zij in staat zijn verdere uitbreiding aan hun internationale liquiditeitscreatie te geven. Zolang de wereld gretig dollars aanvaardt, kunnen de Verenigde Staten een tekort op hun betalingsbalans zonder moeite blijven financieren. De rol van de goud- en deviezenreserves van de bankierslanden vertoont dan ook grote overeenstemming met de rol van de liquide reserves der handelsbanken: zij dienen groot genoeg te zijn om vertrouwen in te boezemen en om de steeds voorkomende discrepanties tussen stortingen en opvragingen van depositanten zonder enige moeite op te vangen. Zoals wij nog zullen zien bestaat een deel van de als liquiditeitsstekort betitelde moeilijkheden dan ook niet uit een gebrek aan internationale betalingsmiddelen, maar uit de moeilijkheden die voortvloeien uit de wat al te gespannen verhouding tussen liquide activa en direct opeisbare verplichtingen van de sterlingbankier.

Cijfermateriaal.

In tabel 1 wordt nu een overzicht gegeven van de opbouw van en de mutaties in de internationale liquiditeitsmassa. Post C geeft de omvang weer van wat wij hierboven als de internationale liquiditeitsmassa hebben gedefinieerd, terwijl de posten A en B de omvang van enkele bestanddelen daarvan aangeven. Onder post E is een indruk gegeven van het „wereldtotaal" der internationale liquiditeit ondanks onze twijfel omtrent de wezenlijke betekenis van deze grootheid. Opvoering van deze post stelt ons evenwel in staat onder post 12 als sluitpost een indruk te geven omtrent de andere valuta's dan dollars, ponden en „E.B.U.'s" die als deviezenreserve worden aangehouden. Post 9 geeft aanwijzingen omtrent het nog bij het I.M.F. aanwezige potentieel tot verruiming der internationale liquiditeit.

Beoordeling.

De internationale liquiditeitsreserve van een land dient voor het financieren van de tijdelijke verschillen, welke steeds tussen zijn internationale ontvangsten en uitgaven zullen optreden. Gegeven het tijdschema van betalingen en ontvangsten en de mate waarin deze schema's der diverse landen in elkaar passen, staat de wereldbehoefte aan internationale liquiditeit in een vaste relatie tot de omvang der internationale transacties. In tabel 2 is dan ook de verhouding tussen internationale liquiditeit en wereldhandel gemeten.

Aangezien een objectieve maatstaf voor deze verhouding ontbreekt, wordt de toereikendheid van de internationale liquiditeit veelal beoordeeld aan de hand van een vergelijking van de huidige verhouding met die in een jaar uit het verleden. De resultaten die een dergelijke methode oplevert hangen echter in sterke mate af van de keuze van het basisjaar. Dit wordt in de huidige discussies nogal eens uit het oog verloren. Men vergelijkt de huidige verhouding tussen internationale liquiditeit en wereldhandel met die in het jaar 1937 of 1938. Deze jaren werden evenwel — zowel door de inkrimping van de wereldhandel als door

Opbouw van en mutaties in de internationale liquiditeitenmassa

TABEL 1.

(in mln. dollars, afgerond op 50 mln.)

	Stand per ultimo 1928	Stand per ultimo 1938	Stand per ultimo 1950	Stand per ultimo 1951	Stand per ultimo 1952	Stand per ultimo 1953	Stand per ultimo 1954	Stand per ultimo 1955	Stand per ultimo 1956	Stand per ultimo 1957
1. Goudproductie buiten Rusland										
2. Goudverkoop door Rusland										
3. Herwaardering goudvoorraad										
4. Oppotting (—) van goud door particulieren en industrieel gebruik										
A. Monetair goud buiten Rusland (1 t/m 4)	9.800	25.700	35.250	35.400	35.700	36.050	36.600	37.250	37.800	38.650
5. Toevoer (+) c.q. onttrekking (—) van internationale liquiditeit door de V.S. a)	-1.150	-12.400	-17.150	-16.600	-15.750	-13.450	-11.850	-11.050	-10.200	-11.200
6. Toevoer (+) c.q. onttrekking (—) van internationale liquiditeit door het I.M.F. b)	—	—	200	200	200	200	100	50	1.650	1.900
B. Goud en dollars buiten de V.S. en het I.M.F. benevens openstaande trekkingsrechten (A + 5 + 6)	8.650	13.300	18.300	19.000	20.150	22.800	24.850	26.250	29.250	29.350
7. Toevoer (+) c.q. onttrekking (—) van internationale liquiditeit door het V.K.	1.450	50	6.350	7.650	7.150	7.050	7.200	7.550	6.600	6.050
uit hoofde van:										
I. accumulatie (—) van goud- en dollarreserves door het V.K.	(-750)	(-2.700)	(-3.300)	(-2.350)	(-1.850)	(-2.500)	(-2.750)	(-2.100)	(-2.150)	(-2.250)
II. stijging (—) van openstaande trekkingsrechten op het I.M.F.	(—)	(—)	(—)	(—)	(—)	(-150)	(-250)	(-250)	(-750)	(-750)
III. accumulatie (+) van sterlingtegoeden anders dan door de V.S.	(2.200) e)	(2.750)	(9.650)	(10.000)	(9.000)	(9.700)	(10.200)	(9.900)	(9.500)	(9.050)
8. Accumulatie (+) van tegoeden bij de E.B.U.	—	—	200 h)	650	1.100	1.250	1.100	1.000	1.100	1.250
C. Goud, dollars, ponden en „E.B.U.'s" buiten de V.S., het V.K. en het I.M.F. benevens openstaande trekkingsrechten van anderen dan de V.S. en het V.K. (B + 7 + 8)	10.100	13.350	24.850	27.300	28.400	31.100	33.150	34.800	36.950	36.650
9. Goud en dollars bij het I.M.F. na aftrek van openstaande trekkingsrechten	—	—	2.600	2.550	2.550	2.550	2.650	2.700	1.100	850
10. Goud, dollars en openstaande trekkingsrechten van het V.K. (= 7-I + 7-II)	750	2.700	3.500 i)	2.350	1.850	2.650	3.000	2.350	2.900	3.000
D. Internationale liquiditeit buiten de V.S. (C + 9 + 10)	10.850	16.050	30.950	32.200	32.800	36.300	38.800	39.850	40.950	40.500
11. Goud- en pondenreserves van de V.S.	3.750 f)	14.600 f)	22.950	22.900	23.300	22.150	21.950	21.850	22.150	22.950
12. Andere valuta's dan dollars, ponden en „E.B.U.'s" c)	2.200 g)	600 g)	3.000	2.150	2.500	1.950	2.200	2.950	3.400	3.050
E. Wereldtotaal internationale liquiditeit d) (D + 11 + 12)	16.800 e)	31.250	56.900	57.250	58.600	60.400	62.950	64.650	66.500	66.500

- a) Dollartegoeden van niet-ingezetenen der Verenigde Staten (incl. het I.M.F., de E.B.U. en de B.I.S.) minus de goudvoorraad en de deelneming in het I.M.F. der landen dan de Verenigde Staten en de openstaande stand-by kredieten.
 b) Deelneming van de Verenigde Staten plus openstaande trekkingsrechten der overige landen minus het goud- en dollarbezit van het I.M.F. Onder openstaande trekkingsrechten dan de Verenigde Staten en de openstaande stand-by kredieten.
 c) Sluitpost; deze post omvat derhalve mede de statistische verschillen.
 d) Wereldtotaal zoals berekend in I.F.S., verminderd met het deviezenbezit van het I.M.F. anders dan dollars, en vermeerderd met (1) de dollartegoeden ten name van activa der Verenigde Staten, en (3) de sterlingtegoeden ten name van de Britse koloniën.
 e) Schatting.
 f) Alleen goud.
 g) Omvat mede de ponden ten name van de Verenigde Staten.
 h) Exclusief vordering van het Verenigd Koninkrijk op de E.B.U.
 i) Inclusief vordering van het Verenigd Koninkrijk op de E.B.U.

Bronnen: International Financial Statistics, jaarverslagen van de B.I.S., Staffpapers van het I.M.F., Annual Bullion Letters en Annual Bullion Reviews van Samuel

de drastische verhoging van de goudprijs — gekenmerkt door de superliquiditeit, welke ook in het binnenlandse betalingsverkeer in depressiejaren valt waar te nemen. Het gebruiken van de verhouding in één der depressiejaren als maatstaf dient dan ook categorisch van de hand te worden gewezen.

Beter is het 1928 als basisjaar te kiezen. Uit de in tabel 2 berekende percentages blijkt, dat de internationale liquiditeit — hoe men die ook wénst te definiëren — na de oorlog, en dus ook in 1957, steeds ruimer is geweest dan

in 1928. Daarbij komt dan nog, dat de intensificatie van het internationale verkeer die sinds 1928 heeft plaatsgevonden de kans vergroot, dat de betalingsschema's der diverse landen thans een regelmatig beeld vertonen en beter in elkaar passen dan vroeger, waardoor met een relatief kleinere internationale liquiditeitenmassa zou kunnen worden volstaan. Anderzijds zijn er echter aanwijzingen, dat de internationale liquiditeit in 1928 — aan het einde van een periode van hoogconjunctuur — niet ruim was. Ten slotte mag niet worden vergeten, dat de

TABEL 2.

Internationale liquiditeit als percentage van het handelsverkeer

	1928	1938	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
A. Monetair goud buiten Rusland in pCt. van de wereldhandel ..	30	114	63	46	47	50	49	44	40	38
B. Goud en dollars buiten de Ver. Staten en het I.M.F. benevens de openstaande trekkingsrechten in pCt. van de wereldhandel exclusief de invoer van de Ver. Staten	30	66	39	29	31	38	39	36	37	33
C. Goud, dollars, ponden, „E.B.U.'s" en openstaande trekkingsrechten in pCt. van de wereldhandel exclusief de invoer van de Ver. Staten en het Ver. Koninkrijk	44	86	63	50	52	61	60	57	54	48
D. Internationale liquiditeit buiten de Ver. Staten in pCt. van de wereldhandel exclusief de invoer van de Ver. Staten	38	80	66	49	51	60	60	55	51	46
E. Wereldtotaal internationale liquiditeit in pCt. van de wereldhandel	51	139	101	74	77	83	84	77	71	65

De letters der rubrieken corresponderen met die van tabel 1. Onder wereldhandel wordt verstaan de gezamenlijke jaarlijkse invoer c.i.f. der betrokken landen.

Mutaties 1929- 1938	Mutaties 1939- 1950	Mutaties in 1951	Mutaties in 1952	Mutaties in 1953	Mutaties in 1954	Mutaties in 1955	Mutaties in 1956	Mutaties in 1957
7.550 100 8.400	11.300 — —	850 — —	850 — —	850 150 —	900 — —	950 50 —	1.000 150 —	1.050 250 —
-150	-1.750	-700	-550	-650	-350	-350	-600	-450
15.900	9.550	150	300	350	550	650	550	850
-11.250	-4.750	550	850	2.300	1.600	800	850	-1.000
—	200	—	—	—	-100	-50	1.600	250
4.650	5.000	700	1.150	2.650	2.050	1.400	3.000	100
-1.400	6.300	1.300	-500	-100	150	350	-950	-550
(-1.950)	(-600)	(950)	(500)	(-650)	(-250)	(650)	(-50)	(-100)
(—)	(—)	(—)	(—)	(-150)	(-100)	(—)	(-500)	(—)
(550)	(6.900)	(350)	(-1.000)	(700)	(500)	(-300)	(-400)	(-450)
—	200	450	450	150	-150	-100	100	150
3.250	11.500	2.450	1.100	2.700	2.050	1.650	2.150	-300
—	2.600	-50	—	—	100	50	-1.600	-250
1.950	800	-1.150	-500	800	350	-650	550	100
5.200	14.900	1.250	600	3.500	2.500	1.050	1.100	-450
10.850	8.350	-50	400	-1.150	-200	-100	300	800
-1.600	2.400	-850	350	-550	250	750	450	-350
14.450	25.650	350	1.350	1.800	2.550	1.700	1.850	—

Verenigde Staten.
rechten bij het I.M.F. worden verstaan de nog beschikbare goudtranches van andere

particuliere niet-ingezetenen der Verenigde Staten, (2) de in buitenlandse valuta luidende

Montagu & Co. Ltd.

statistische berichtgeving in 1928 aan minder hoge eisen voldeed dan thans, waardoor de cijfers aan vergelijkbaarheid inboeten.

Wij dienen ons dan ook af te vragen of ook langs niet-statistische weg een indruk kan worden verkregen omtrent het al dan niet toereikend zijn van de internationale liquiditeitsmassa. Een aanknopingspunt kan worden gevonden in de storingsverschijnselen, die zouden moeten optreden indien de internationale liquiditeitsmassa inderdaad tekort zou schieten. In dat geval zouden immers de regeringen reeds bij onbetekenende en kortstondige schommelingen in de betalingsbalans onmiddellijk krachtig moeten ingrijpen in het economisch proces, daartoe door een gebrek aan internationale betalingsmiddelen gedwongen.

De werkelijkheid vertoont echter een geheel ander beeld. In 1956 besloot de Regering Mollet een deel van de Franse deviezenreserves in te zetten teneinde de industrialisatie verder voortgang te doen vinden. In Engeland ging de Regering eerst in september 1957 tot krachtige maatregelen over, nadat de Britse betalingsbalans reeds twee jaar lang duidelijke tekenen van zwakte had vertoond. En wij kunnen er onze eigen Regering toch evenmin van betichten, dat zij te vroeg een einde aan de bestedingsinflatie heeft gemaakt. Uit al deze gedragingen blijkt niet veel van een internationaal liquiditeitsstekort.

Ook de ongunstige verdeling wordt wel aangevoerd ter adstructie van het bestaan van een internationaal liquiditeitsstekort. Een ongunstige verdeling wijst echter op het bestaan van onevenwichtigheden in de betalingsbalans der betrokken landen en geenszins op een internationaal tekort aan liquiditeit. Deze overweging is des te klemmender omdat wij zagen, dat vele regeringen eerst overgaan tot het treffen van krachtige maatregelen tot herstel van het evenwicht op de betalingsbalans, wanneer de bodem van de deviezenpot te voorschijn komt. Ook mag niet worden vergeten, dat een „betere” verdeling in strijd zou komen met de verschillen in liquiditeitsvoorkeur die de verschillende landen aan de dag leggen. De behoefte aan monetaire reserves moet immers concurreren met de behoefte aan invoer goederen. Het is daarom onvermijdelijk dat een arm dynamisch land met een hoge rentevoet in verhouding tot zijn invoer een kleinere reserve zal aanhouden dan een rijk stabiel land met lage rente. Gesteld al, dat tot herverdeling der bestaande reserves zou worden besloten, dan zou moeten worden verwacht, dat de huidige „onevenwichtige” verdeling binnen niet al te lange tijd min of meer zou terugkeren.

Dat het overigens met die verdeling nog niet zo slecht gesteld is, moge blijken uit tabel 3. De beschikbare gouden deviezenreserves van de niet-bankierslanden, gemeten aan de hand van de jaarlijkse invoer, vertonen onderling zeer geringe verschillen, althans wanneer de landen in regionale groepen worden samengebracht. Dit onderstreept nog eens het feit, dat de grote verschillen tussen individuele landen in belangrijke mate aan hun binnenlands economisch beleid en de daaruit voortvloeiende betalingsbalanspositie moeten worden toegeschreven.

TABEL 3.

De verdeling der internationale liquiditeitsreserves

	Bruto goud- en deviezenreserves in pCt. van de invoer		
	1928	1938	1957
Totaal exclusief reserves en invoer der Verenigde Staten en de inter- nationale instellingen	35	69	37
Continentrale E.B.U.-landen	46	83	43
waarvan:			
Duitsland	23	..	75
Frankrijk	121	211	13
Nederland	24	129	26
Zwitserland	30	209	98
Sterlinggebied uitgezonderd het Verenigd Koninkrijk	28	51	41
Latijns Amerika	47	51	42
Verenigde Staten	85	592	161
Verenigd Koninkrijk	13	63	21

.. .. betekent onbekend.

De twee bankierslanden vallen wel uit de toon. De cijfers beklemtonen andermaal de zeer ruime liquiditeitspositie van de dollarbankier, per saldo een vernietiger van liquiditeit en zo nodig nog tot ruime liquiditeitscreatie in staat, en de enigszins benarde positie waarin de sterlingbankier verkeert.

Diagnose.

Noch het statistisch materiaal noch de gedragingen der regeringen wijzen derhalve op het bestaan van een tekort aan internationale liquiditeit. Dat landen met een voortdurend betalingsbalanstekort niettemin in liquiditeitsmoeilijkheden geraken behoeft geen verwondering te wekken; de deviezenreserves zullen nimmer toereikend zijn voor het financieren van chronische betalingsbalanstekorten.

De positie van het Verenigd Koninkrijk verdient wellicht

enig afzonderlijk commentaar. De liquiditeitsmoeilijkheden van dit land vloeien immers ten dele voort uit zijn rol als bankier, waarbij dan nog bedacht dient te worden, dat de grote omvang zijner deviezenverplichtingen mede een gevolg is van de volledige erkenning zijner commerciële oorlogsschulden. Het is dan ook terecht, dat het I.M.F. de sterlingbank in de grootst mogelijke mate te hulp is gekomen' toen zich een run op die bank ontwikkelde. Niettemin gebiedt de onpartijdigheid te erkennen, dat het overschot op de lopende rekening van het Verenigd Koninkrijk in nog geen enkel na-oorlogs jaar de omvang heeft bereikt, die volgens officiële Britse schattingen *gemiddeld* nodig is om te voldoen aan de kapitaalverplichtingen van het land, de versterking van de goud- en dollar,,kas"-reserve daaronder begrepen. Ook hier kan het betalingsbalansbeleid derhalve niet geheel van schuld aan de liquiditeitsmoeilijkheden worden vrijgepleit.

Alhoewel dus van een acuut tekort aan internationale liquiditeit geen sprake kan zijn, dient niettemin te worden onderkend, dat de *liquiditeitsvoorziening op langere termijn* wel aanleiding tot zorg kan geven. Het meest recente maximum der in tabel 2 berekende verhouding tussen liquiditeit en internationale handel ligt voor alle reeksen in de jaren 1953 en 1954. Daarna treedt een daling in, welke zich tot het einde van 1957 voortzet. De waarde der internationale transacties neemt dus in sneller tempo toe dan de internationale liquiditeitsmassa, en het is zaak zich te beraden over de vraag of, en zo ja welke, voorzieningen dienen te worden getroffen, opdat de toereikendheid der internationale liquiditeit ook in de toekomst gehandhaafd blijve.

Liquiditeitsvoorziening in de komende jaren.

Wanneer men onderzoekt welke rol prijsstijgingen bij de zojuist geconstateerde verkrapping der internationale liquiditeitspositie hebben gespeeld, dan blijkt deze in de periode na 1951 nihil te zijn. De prijsindex van het totaal der internationaal verhandelde goederen tezamen *vertoont na de Korea-hausse* eerst een geleidelijke daling en daarna in 1956 en 1957 een langzame stijging. Per saldo trad een zeer geringe daling op.

Wel is het volume — en gezien de constante prijzen dus ook de waarde — van de wereldhandel gedurende de laatste zes jaar gemiddeld met ongeveer 6 pCt. per jaar gestegen. De internationale liquiditeitsmassa (tabel 1, post C) had eind 1957 een omvang van bijna \$ 37 mrd. Indien de groei van de wereldhandel zich in de komende jaren in hetzelfde tempo zou voortzetten — wat overigens ook na de huidige recessie nog geenszins vaststaat — dan zou handhaving van de huidige verhouding tussen internationale liquiditeit en wereldhandel bij constante prijzen derhalve uitbreiding der internationale liquiditeitsmassa met eveneens 6 pCt. of omstreeks \$ 2 mrd. per jaar vereisen.

Tabel 4 poogt een antwoord te geven op de vraag, hoe de uitbreiding van de internationale liquiditeitsmassa tot stand kwam in de vijf jaren tussen eind 1951 en eind 1956, gedurende welk tijdvak de liquiditeitsmassa met ruim 6 pCt. per jaar toenam, d.w.z. ongeveer evenveel als de wereldhandel. De tabel brengt daartoe een aantal gegevens uit tabel 1 bijeen. De liquiditeitscreatie blijkt vrijwel geheel te kunnen worden toegeschreven aan de volgende twee factoren: de monetaire goudvoorraad steeg met ongeveer \$ 500 mln. per jaar en de Verenigde Staten zorgden voor

een gemiddelde jaarlijkse liquiditeitscreatie van omstreeks \$ 1.300 mln.

TABEL 4.

Stijging der internationale liquiditeitsmassa van eind 1951 tot eind 1956 (in mln. dollars)

	Eind 1951- eind 1956	Jaar- gemiddelde
Stijging (+) der internationale liquiditeitsmassa (Post C van tabel 1) ..	9.650	1.930
uit hoofde van:		
toename (+) van het monetaire goud	2.400	480
netto toevoer (+) van liquiditeiten door:		
de Verenigde Staten	6.400	1.280
het Verenigd Koninkrijk a)	0	0
het I.M.F. a)	400	80
de E.B.U.	450	90

a) Gecorrigeerd voor mutaties in de verhouding tussen het Verenigd Koninkrijk en het I.M.F.

In de naaste toekomst kan niet op een belangrijke stijging van het jaarlijks voor monetaire doeleinden beschikbaar komende goud worden gerekend. In de komende jaren zal daarom, in geval van hernieuwde krachtige expansie van het handelsverkeer, naast de goudproductie behoefte bestaan aan een creatie van internationale liquiditeit in de orde van grootte van \$ 1 mrd. per jaar.

Maatregelen.

De vraag naar te nemen maatregelen, die een dergelijke internationale liquiditeitscreatie ook in de toekomst mogelijk zullen maken, dient te worden voorafgegaan door de normen waaraan zulke maatregelen moeten voldoen. Voorop dient te staan, dat de liquiditeitscreatie dient te worden aangepast aan de liquiditeitsbehoefte die uit de noodzaak tot het aanhouden van internationale transactiekassen voortvloeit. Een grotere liquiditeitscreatie zou immers niet leiden tot een betere financiering van een evenwichtig internationaal handelsverkeer, maar tot het potverteren van de nieuwe middelen. Dit vereist een zekere controle, zodat vormen van niet-automatische liquiditeitscreatie de voorkeur verdienen boven automatische.

De rol die de verschillende componenten der internationale liquiditeitsmassa kunnen spelen bij de uitbreiding daarvan zal nu worden bezien.

1. *Verhoging van de goudprijs* zou, althans in eerste instantie, een effectieve bijdrage leveren tot het vergroten van de beschikbare internationale liquiditeit. Niet alleen zou de liquiditeitsmassa op slag worden vergroot, bovendien zou een gelijke fysieke jaarlijkse toevoeging aan de monetaire goudvoorraad een grotere liquiditeitsverruiming betekenen. Daarenboven zal een hogere goudprijs de goudproductie stimuleren.

Juist dit automatisme vormt echter o.i. een overwegend bezwaar. Daarbij komt nog, dat verhoging van de goudprijs zal leiden tot het omzetten van valuta der internationale bankierslanden in goud. Hierdoor zal de capaciteit der internationale bankiers tot liquiditeitscreatie ten sterkste verminderen, zodat men alternatieve wegen tot liquiditeitsverruiming voor lange tijd voor zich sluit. Ten slotte is verhoging der goudproductie voor monetaire doeleinden toch wel een grote verspilling van arbeidskrachten in het licht der beschikbare alternatieven.

2. *Uitbreiding van de liquiditeitscreatie der bankierslanden* door aanvaarding van een tekort op de betalingsbalans biedt betere perspectieven. Weliswaar is verdere liquiditeitscreatie door de sterlingbankier ongewenst, maar de

liquiditeit van de dollarbankier is nog zo ruim, dat hij een belangrijke bijdrage tot de groei van de internationale liquiditeitsmassa kan leveren. Voorlopig zal hij zelfs de voornaamste bron van nieuwe internationale liquiditeit moeten zijn evenals in de voorafgaande jaren. Het is geenszins toeval, dat de ommezwaai der Verenigde Staten in 1957 van creator van internationale liquiditeit tot vernietiger van liquiditeit (tabel 1, post 5) samengaat met de geboorte van de huidige discussie over de internationale liquiditeitsvoorziening. Opgemerkt zij, dat een juiste mate van internationale liquiditeitscreatie geen enkel beslag zal leggen op het Amerikaanse nationale inkomen. Juist omdat de additionele liquiditeiten in dat geval nodig zijn ter financiering van het internationale verkeer zullen zij worden gebonden in transactiekassen en derhalve niet kunnen worden aangewend voor potverteren in de vorm van additionele vraag naar Amerikaanse goederen en diensten.

Men is op den duur echter geenszins alleen op het pond en de dollar als internationaal betalingsmiddel aangewezenen. Het is niet ondenkbaar, dat men op den duur ook andere valuta op ruimer schaal als internationaal betaalmiddel zal gaan gebruiken, zodat naast de dollar- en de sterlingbank wellicht andere bankierslanden zullen ontstaan.

3. Onder de *internationale organisaties* kan van de E.B.U. geen verdere liquiditeitscreatie worden verwacht. Opheffing zonder meer zou echter wel tot verkrapting der internationale liquiditeitspositie leiden. Ook de bijdrage van het I.M.F. in zijn huidige vorm is beperkt. Geconstateerd werd reeds, dat het slechts internationale liquiditeit

Brits pleidooi voor een derde televisienet

Naast de B.B.C. verzorgen tien particuliere maatschappijen over afzonderlijke zenders in verschillende delen van Groot-Britannië uitzendingen met reclame. Deze zenders zijn via de Independent Television Authority eigendom van de Overheid. Een van de commerciële televisie-ondernemingen, de Associated Television Ltd., zegt in haar jaarverslag, dat zij in haar ontwikkeling wordt geremd, doordat zij in Londen en in de Midlands slechts een beperkte zendtijd ter beschikking heeft. De maatschappij bepleit een derde televisienet, evenals het tweede op commerciële basis, om in Londen en andere gebieden tot dagelijkse uitzendingen te komen. Associated Television wil een van de grote filmmaatschappijen overnemen, die zich op films voor televisie heeft toegelegd.

De exploitatiewinst bedroeg £ 4.053.000 tegen £ 447.000 het jaar tevoren. De belastbare winst bedraagt £ 3.655.909; na aftrek van belasting is £ 1.997.909 beschikbaar of bijna tienmaal meer dan het vorige jaar. Het overgedragen verliessaldo ad £ 484.000 kan nu uit de balans verdwijnen. Bovendien kan 30 pCt. dividend worden uitgekeerd aan aandeelhouders, waartoe enkele krantenconcerns behoren. De hogere ontvangsten voor reclame hebben deze vooruitgang mogelijk gemaakt, ondanks de hogere programmakosten wegens het voortgezette streven naar verbetering van de uitzendingen.

kan scheppen door dollars te verkopen, en dat het I.M.F., vanuit het standpunt van de creatie van internationale liquiditeit bezien, in wezen niet meer is dan een middel om de Verenigde Staten tot zulk een creatie te dwingen³⁾. De mogelijkheden van het I.M.F. in deze richting zijn echter gering. Het gehele Amerikaanse quotum bedraagt \$ 2,75 mrd., terwijl geschat werd, dat buiten de goudproductie een jaarlijkse liquiditeitscreatie van \$ 1 mrd. nodig zal zijn. Zelfs een verhoging van het Amerikaanse quotum met 50 of zelfs 100 pCt., waarover na de jongste Amerikaanse voorstellen wel wordt gesproken, zou slechts voorzien in de behoefte van twee of drie jaar. Realisatie van voorstellen als die van Prof. Triffin en Sir Oliver Franks; welke beoogen het I.M.F. om te zetten in een „central banker's bank” met het vermogen tot zelfstandige creatie van internationale liquiditeit, zou het bereiken van een bewuste aanpassing van de internationale liquiditeit aan de groei van het volume van de wereldhandel, althans in principe, mogelijk maken. Dergelijke voorstellen gaan echter het huidige saamhorigheidsgevoel te boven.

In de Amerikaanse plannen is voorts sprake van stimulering van de kapitaalstroom naar de onderontwikkelde landen door versterking van de middelen van de Wereldbank en door de oprichting van een nieuw instituut. Hoewel het hier voorzieningen betreft die gericht zijn op de *kapitaal*-behoefte en niet op de liquiditeitsbehoefte, kan niettemin worden geconstateerd, dat dergelijke maatregelen, voor zover zij de Amerikaanse betalingsbalans per saldo nadelig beïnvloeden, leiden tot liquiditeitscreatie door de dollarbankier en derhalve tot verruiming der internationale liquiditeit.

Conclusie.

Alhoewel er op dit ogenblik niet van een acuut tekort aan internationale liquiditeit mag worden gesproken, schiet het beschikbaar komende monetaire goud tekort om op den duur een adequate internationale liquiditeitsvoorziening te waarborgen. Er zijn slechts twee alternatieven te onderkennen, die deze situatie het hoofd kunnen bieden, t.w. 1) verhoging van de goudprijs en 2) uitbreiding van de internationale fiduciaire geldhoeveelheid. Gedurende de afgelopen jaren is de tweede weg bewandeld. Men kan in deze richting voortgaan door een verdere liquiditeitscreatie van de dollarbankier die zich op den duur met een slechts gedeeltelijke gouddekking zijner buitenlandse verplichtingen tevreden zou moeten stellen, door het in gebruik nemen van andere valuta's als internationaal betalingsmiddel, en, op lange termijn, door een reorganisatie van het I.M.F., die deze instelling het vermogen tot zelfstandige liquiditeitscreatie zou verschaffen. Een dergelijke ontwikkeling vereist evenwel een grote mate van internationaal vertrouwen. Absolute voorwaarde hiervoor is een duurzame handhaving van de goudpariteiten der toonaangevende valuta's.

Kan een dergelijk vertrouwen niet worden geschapen, dan zal aan een terugvallen op het goud als internationaal betalingsmiddel niet kunnen worden ontkomen. Op den duur wordt verhoging der goudprijs dan onvermijdelijk. Zulk een ontwikkeling zou o.i. echter het bewijs vormen van het ontbreken van een gezonde mate van internationale samenwerking op monetair gebied. „Gold is a relic of a barbarous age”.

Amsterdam.

T. DE VRIES, lic. éc.

³⁾ Men mag echter niet uit het oog verliezen, dat het I.M.F. door de verkoop van niet-bankiersvaluta de omloopsnelheid van de gegeven liquiditeitsmassa kan vergroten.

De Stichting Propaganda Woninginrichting heeft dit jaar — evenals in 1955 — door middel van een enquête een onderzoek ingesteld naar de consumentenvoorkeur met betrekking tot traditionele en moderne interieurs. In dit artikel zet schrijver uiteen op welke wijze de enquête is uitgevoerd, welke uitkomsten zijn verkregen en vergelijkt hij de resultaten met die verkregen uit het onderzoek in 1955. Geconcludeerd wordt — onder voorbehoud t.a.v. de representativiteit der onderscheiden groepen —, dat het moderne interieur een vrijwel algemene erkenning heeft gevonden, dat de waardering voor het traditionele interieur in de afgelopen drie jaar sterk is gedaald, vooral bij de jongere maar ook bij de oudere leeftijdsgroepen, dat bijna de helft der bevolking echter nog een voldoende geeft aan traditionele interieurs en ten slotte dat in de hogere leeftijdsgroepen ruim de helft nog een voldoende geeft aan traditionele interieurs.

Hoe richten wij onze woning in?

1. Inleiding.

„Hoe wil het Nederlandse publiek nu wonen en hoe zal het over enkele jaren zijn woning inrichten? Zal het moderne interieur, dat reeds sterk in betekenis is toegenomen, nog meer terrein winnen — of zal het traditionele interieur zich weten te handhaven?”

De vraag naar de (toekomstige) smaak van het Nederlandse publiek met betrekking tot de woninginrichting houdt vele fabrikanten en handelaren uit de woninginrichtingsbranche nu al jaren achtereen bezig en heeft desondanks nog niets van haar betekenis ingeboet.

Een redelijke mate van bekendheid met de toekomstige smaak van het publiek, althans een gefundeerd vermoeden ten aanzien van de smaakontwikkeling, is voor de long-term planning van het produktieprogramma en de assortimentssamenstelling van grote betekenis.

In de loop van de laatste drie jaar zijn, door de Stichting Propaganda Woninginrichting op dit gebied met beperkte middelen enige onderzoekingen verricht. Het doel daarvan is enerzijds de gehele woninginrichtingsbranche (een branche met een omzet van f. 600 mln. per jaar) gegevens te verstrekken over de potentiële vraag van het publiek naar artikelen voor de inrichting der woning. Anderzijds wordt daarmede ook het belang van de consument gediend, daar handel en industrie zich met meer gegevens beter op de potentiële vraag kunnen oriënteren.

2. Enquête in de vorm van een prijsvraag.

Door de Stichting Propaganda Woninginrichting (S.P.W.), die als voornaamste taken heeft

- a) het stimuleren van de afzet van woninginrichtingsartikelen;
- b) het bevorderen van gezonde woonverhoudingen;
- c) het stimuleren van de smaakontwikkeling van het publiek,

is o.a. reeds enige jaren achtereen medewerking verleend aan het tot stand brengen van speciale woninginrichtingsnummers van het maandblad voor de treinreizigers „Tussen de Rails”. Dit blad, dat in alle treinen hangt, komt naar schatting van de uitgever onder de ogen van een miljoen reizigers. De speciale woninginrichtingsnummers trekken

sterk de aandacht en hebben dan ook steeds een groot advertentievolume.

In het woninginrichtingsnummer, dat in januari/februari van dit jaar in de treinen heeft gehangen, was o.a. een enquête opgenomen. Deze enquête is op dezelfde wijze opgezet als een in 1955 gehouden enquête; hierop wordt in paragraaf 7 nader ingegaan. Er waren zes gangbare interieurs afgebeeld: drie traditionele en drie (gematigd) moderne. Deze afgebeelde interieurs waren zoveel mogelijk uit vergelijkbare prijsklassen gekozen.

De deelnemers aan de enquête, die in de vorm van een prijsvraag met aantrekkelijke prijzen gegoten was, behoefden om mee te doen alleen maar hun oordeel over de afgebeelde interieurs te geven en wel in de vorm van een cijfer (van 1 t/m 10) voor elk der foto's apart. Verder dienden zij op te geven naam, geslacht, leeftijd, adres, woonplaats en provincie. Om de opgave zo eenvoudig mogelijk te houden en zodoende het aantal inzendingen zo groot mogelijk te doen zijn, werden geen gegevens gevraagd waaruit de sociaal-economische positie van de deelnemers zou kunnen worden afgeleid. Teneinde deelneming te vergemakkelijken was bij de prijsvraag een bladzijde antwoordkaarten opgenomen, welke de deelnemers konden invullen, uitscheuren en als briefkaart gefrankeerd insturen.

3. De deelnemers aan de enquête.

Onlangs de prijsvragen-rage van het laatste jaar en ondanks het feit dat voor de deelnemers aan de enquête niet bijzonder veel noch bijzonder hoge prijzen waren uitgelooft, was het aantal inzendingen hoog. Na het uitschrijven van onvolledig ingevulde formulieren werden 15.544 antwoorden op ponskaarten overgebracht. De inzenders werden in vier groepen gesplitst: mannen tot 34 jaar en mannen boven 34 jaar, alsmede vrouwen tot 30 jaar en boven 30 jaar. Deze onderscheiding werd gegrond op het feit, dat op de leeftijd van 34 jaar de meeste mannen en op de leeftijd van 30 jaar de meeste vrouwen ongeveer vijf jaar zijn getrouwd, zodat verwacht mag worden dat in die tijd hun mening t.a.v. woninginrichting bepaalde vaste vormen heeft aangenomen. De gemiddelde leeftijd van alle inzenders tezamen was 33,2 jaar.

De groep inzenders was overigens als volgt samengesteld:

Gegevens over de geënquêteerde groep

Aantal	Geslacht	Leeftijdsgrens	Gemiddelde leeftijd
5.985	mannen	tot 34 jaar	26,2
3.444	mannen	vanaf 34 jaar	45,6
3.295	vrouwen	tot 30 jaar	23,5
2.820	vrouwen	vanaf 30 jaar	44,2

Uit deze tabel mogen geen conclusies afgeleid worden ten aanzien van de mate van belangstelling van mannen vergeleken met de belangstelling van vrouwen voor woninginrichting (althans prijsvragen op het gebied van woninginrichting). De groep inzenders immers is voortgekomen uit een eigen selectie-uit-belangstelling van *treinreizigers* in de maanden januari/februari 1958 en mag niet zonder meer als representatief voor geheel Nederland worden beschouwd. Treinpassagiers omvatten bijv. meer mannen dan vrouwen (70 pCt. tegen 30 pCt.), omdat huisvrouwen „beroepshalve” nu eenmaal betrekkelijk weinig plegen te reizen. De groep inzenders omvatte dan ook minder vrouwen dan mannen. Op deze verdeling van het aantal inzenders in mannen en vrouwen wordt in het volgende (paragraaf 8) nog nader ingegaan.

4. De voorkeur der deelnemers tezamen.

Van alle deelnemers tezamen gaf 51 pCt. een onvoldoende aan de afgebeelde traditionele interieurs en 49 pCt. een voldoende. Met betrekking tot de getoonde moderne interieurs lagen de percentages geheel anders. Slechts 8 pCt. van de deelnemers gaf voor deze moderne interieurs een onvoldoende en 92 pCt. een voldoende.

Indien men aanneemt, dat van alle inzenders tezamen een te verwaarlozen deel een onvoldoende gaf aan zowel de afgebeelde moderne als de traditionele interieurs, met als het ware een moderne, linker- en een traditionele rechtervleugel dus, dan geeft dit als resultaat, dat 51 pCt. der inzenders alléén de moderne interieurs een voldoende gaf; 41 pCt. zowel de moderne als de traditionele interieurs en 8 pCt. alleen een voldoende aan de traditionele interieurs.

Bij het beoordelen van deze cijfers dient er natuurlijk steeds rekening mee te worden gehouden, dat de groep inzenders in tweeërlei opzicht een bepaalde selectie ondergaan heeft ten opzichte van de gehele Nederlandse bevolking, nl.

- a) zij zijn *treinreizigers*;
- b) zij hebben een zekere mate van belangstelling voor (prijsvragen over) het wooninterieur.

Met betrekking tot de selecterende factor „*treinreizigers*” kan opgemerkt worden, dat dit wel een zeer ruime selectie uit de Nederlandse bevolking is. Eén van de belangrijkste kenmerken van deze selectie is de aanwezigheid van een onevenredig groot aantal mannen in de groep (waarover in paragraaf 8 meer).

De selecterende factor „belangstelling voor (prijsvragen over) het wooninterieur” is weer in tweeën te verdelen. De invloed van de factor „prijsvragen” mag — naar het oordeel van de schrijver — niet overschat worden. In het voorgaande (paragraaf 3) is hier reeds iets over gezegd. Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat in hetzelfde nummer van „Tussen de Rails” als waarin de enquête stond opgenomen een advertentie voor verlichtingsornamenten voorkwam. Bij deze advertentie waren aanvraagkaarten

opgenomen, welke belangstellenden konden insturen zonder er een postzegel op te plakken, in tegenstelling dus tot de S.P.W.-enquête. De kaart diende om een gratis brochure over woonhuisverlichting (dus ook woninginrichting in de ruimste zin van het woord) aan te vragen. Er werden rond 20.000 kaarten ingezonden.

De zekerheid van toezending van een gratis brochure over één der aspecten van woninginrichting plus het gemak dat géén postzegel geplakt behoeft te worden gaf dus een hoger aantal inzendingen dan de *kans* op een prijs door deelnemen aan een woninginrichtingsenquête, waarvoor wél een postzegel geplakt moest worden. Hierin schijnt een aanwijzing te liggen, dat de invloed van de factor „prijsvragen” in het onderhavige geval beperkt was.

Resteert de selecterende factor „belangstelling voor het wooninterieur”. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de deelnemers aan de enquête een meer dan gemiddelde belangstelling voor woninginrichting aan de dag legden en in dit opzicht dus niet representatief waren voor de gehele Nederlandse bevolking. Het is echter de vraag in hoeverre dit afbreuk doet aan de conclusies ten aanzien van de in de toekomst te verwachten ontwikkeling. Er is nl. reeds meermalen op gewezen, dat slechts een deel van ons volk „woningbewust” geacht kan worden te zijn, bewust met betrekking tot de keuzemogelijkheid voor verschillende typen meubelen en meubelstijlen. Velen realiseren zich bijv. nauwelijks, dat er andere soorten meubelen bestaan dan men zelf bezit¹⁾. Juist het „woningbewuste” deel van ons volk kan echter beschouwd worden als een voorhoede met grote invloed op de toekomstige smaak en de toekomstige vormgeving²⁾.

5. De voorkeur der deelnemers per provincie.

Indien men de voorkeur der deelnemers per provincie in een tabel samenvat, dan blijkt hieruit dat het traditionele

Voorkeur der deelnemers per provincie

In de provincie	gaven voor traditioneel of modern	een onvoldoende in pCt. van het aantal inzend. uitgedrukt	een voldoende in pCt. van het aantal inzend. uitgedrukt
Groningen	traditioneel modern	52 7	48 93
Friesland	traditioneel modern	50 6	50 94
Drente	traditioneel modern	56 6	44 94
Overijssel	traditioneel modern	49 6	51 94
Gelderland	traditioneel modern	51 8	49 92
Utrecht	traditioneel modern	53 9	47 91
Noord-Holland	traditioneel modern	53 9	47 91
Zuid-Holland	traditioneel modern	53 8	47 92
Zeeland	traditioneel modern	51 7	49 93
Noord-Brabant	traditioneel modern	47 9	53 91
Limburg	traditioneel modern	46 8	54 92

¹⁾ Zie ook: Onderzoek naar enige psychologische aspecten van de woninginrichting, door Dr. Mary Zeldenrust-Noordanus (Rotterdam 1956), blz. 32.

²⁾ Bijv. J. Penraat in een inleiding over „Smaakontwikkeling: waarom en hoe?”, gehouden op de S.P.W.-persbijeekoms te Amsterdam op 13 maart 1958.

interieur de meeste aanhang behouden heeft in Limburg en Noord-Brabant, terwijl Drente het traditionele interieur het meest zou verwerpen. Bij de provincies Drente, Zeeland, Friesland, Groningen en Limburg was het aantal inzenders per provincie echter betrekkelijk klein (nl. 232, 204, 463, 657 en 665), zodat kleine toevallige verschillen in aantallen reeds grote procentuele verschillen kunnen veroorzaken. Voor andere provincies geldt dit in veel mindere mate of in het geheel niet.

6. De voorkeur der deelnemers ingedeeld in vier groepen.

Het is interessant om de uitgesproken voor- en afkeuren te beschouwen, indien men de deelnemers splitst in de in paragraaf 3 genoemde vier groepen: mannen/vrouwen onder/boven 34 resp. 30 jaar. Op deze wijze wordt een indicatie verkregen hoe leeftijd en geslacht een rol spelen in de aan de dag gelegde voorkeur.

Bij deze splitsing wordt het volgende patroon verkregen: van alle inzenders tezamen hebben mannen tot 34 jaar en vrouwen tot 30 jaar een ongeveer gelijk oordeel over traditionele en moderne interieurs. Vrouwen boven de 30 geven méér voldoende voor traditionele en meer onvoldoendes voor moderne interieurs dan deze eerstgenoemde twee groepen, terwijl mannen vanaf 34 in nóg sterker mate voldoende voor traditioneel en onvoldoendes voor modern geven.

Mannen mogen — op grond van andere onderzoeken — geacht worden de dragers van de traditie te zijn. Het resultaat voor de hogere leeftijdsgroepen bevestigt dit. Voor de jongere leeftijdsgroepen, waar mannen en vrouwen geen afwijking in voorkeur aan de dag legden, zou men de conclusie kunnen trekken, dat voor deze leeftijdsgroepen traditionele interieurs niet langer „de traditie” meer zijn: modern is „ingeburgerd” — en op zijn beurt op weg traditie te worden.

Het hierboven aangegeven voorkeurspatroon herhaalt zich in grote trekken — met hier en daar afwijkingen — indien men de inzenders per provincie in de genoemde vier groepen indeelt. Deze afwijkingen, voor bijv. Drente en Limburg, worden zeer waarschijnlijk veroorzaakt door de kleine aantallen, die dan uiteindelijk in sommige der vier groepen te tellen zijn.

Hieronder zijn de gevonden resultaten van alle inzenders uit Nederland, de resultaten van een typisch „gemiddelde” provincie (Gelderland) en die van een grote „traditionele” provincie (Noord-Brabant) in tabelvorm weergegeven. Voor Noord-Brabant is het opmerkelijk dat de mannen tot 34 onder de inzenders „moderner” waren dan de vrouwen onder de 30.

7. Het onderzoek in 1955.

In het voorjaar 1955 heeft de Stichting Propaganda Woninginrichting (S.P.W.) eenzelfde enquête gehouden als dit voorjaar, met gebruikmaking van dezelfde foto's. In 1955 was deze prijsvraag annex enquête echter opgenomen in een goodwill-krant over woninginrichting. Deze krant werd in een oplage van honderdduizenden exem-

	Geslacht	Leeftijd	Traditioneel of modern	In pCt. van het aantal inz. gaven een	
				onvold.	vold.
Nederland	mannen	tot 34 j.	traditioneel modern	55 7	45 93
		bov. 34 j.	traditioneel modern	45 10	55 90
	vrouwen	tot 30 j.	traditioneel modern	55 7	45 93
		bov. 30 j.	traditioneel modern	47 8	53 92
Gelderland	mannen	tot 34 j.	traditioneel modern	54 7	46 93
		bov. 34 j.	traditioneel modern	45 9	55 91
	vrouwen	tot 30 j.	traditioneel modern	55 7	45 93
		bov. 30 j.	traditioneel modern	50 10	50 90
Nrd-Brabant	mannen	tot 34 j.	traditioneel modern	53 8	47 92
		bov. 34 j.	traditioneel modern	39 10	61 90
	vrouwen	tot 30 j.	traditioneel modern	48 9	52 91
		bov. 30 j.	traditioneel modern	43 11	57 89

plaren in vele delen van het land huis-aan-huis verspreid ³⁾.

De enquête 1955 leverde 10.559 bruikbare antwoorden op, waarvan 1.728 mannen tot 34 jaar, 1.830 mannen vanaf 34 jaar, 2.356 vrouwen tot 30 jaar en 4.645 vrouwen vanaf 30 jaar. Deze groep was dus anders opgebouwd dan de groep inzenders 1958; met name was het aantal vrouwen veel größer dan het aantal mannen. Dit is verklaarbaar doordat in 1958 *treinreizigers* met belangstelling voor (prijsvragen over) woninginrichting reageerden, terwijl in 1955 de selecterende factor „*treinreizigers*” ontbrak.

8. Verschuiving van de voorkeur in drie jaar.

Indien de in 1958 gevonden voorkeurspercentages, gespecificeerd naar de vier categorieën: jongere mannen — oudere mannen — jongere vrouwen — oudere vrouwen — worden berekend voor een groep, samengesteld zoals de inzenders uit 1955 (een selectie op grond van belangstelling), dan zijn de resultaten 1958 voor de aldus gecorrigeerde groep inzenders in zijn geheel:

50 pCt. onvoldoende voor traditioneel (tegen 51 pCt. ongecorrigeerd)

8 pct. onvoldoende voor modern (tegen 8 pCt. ongecorrigeerd).

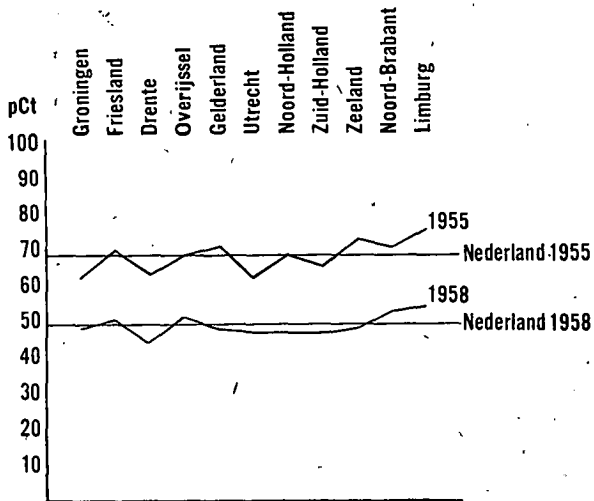
De afwijkingen blijken dus zeer gering te zijn. Derhalve is in de volgende grafieken 1 en 2 de correctiefactor niet toegepast op de inzenders 1958. Per provincie zijn verge-

³⁾ Zie hierover het artikel: „Hoe willen wij wonen?” door Drs. Chr. H. Grijpma in „E.-S.B.” van 24 augustus 1955, blz. 741 e.v.

leken de inzenders 1955 en 1958 in hun waardering voor traditioneel en modern.

GRAFIEK 1.

Percentages van de inzenders met een voldoende voor traditioneel

9. Conclusies.

De drie jaar geleden onderzochte groep kwalificeerde het traditionele interieur als goed (68 pCt.), maar het moderne interieur als beter (86 pCt.). Het onderzoek in 1958 leverde als resultaat op, dat de helft (51 pCt.) der inzenders het traditionele interieur als onvoldoende kwalificeert en meer dan 9/10 het moderne interieur als voldoende (92 pCt.). Van de oudere leeftijdsgroepen (mannen vanaf 34, vrouwen vanaf 30 jaar) kwalificeert méér dan de helft de traditionele interieurs als voldoende, maar ook hier kwalificeert 9/10 der inzenders het moderne interieur als voldoende.

Westeuropese olie-invoer uit het Midden-Oosten

De mate, waarin de voornaamste Westeuropese landen afhankelijk zijn van olie-invoer uit het Midden-Oosten, blijkt uit onderstaand, aan „Wochenbericht” d.d. 25 juli jl. ontleende, staatje dat de cijfers voor 1957 bevat.

Aandeel van het Midden-Oosten in de ruwe olie-invoer van de belangrijkste Westeuropese invoerlanden over 1957

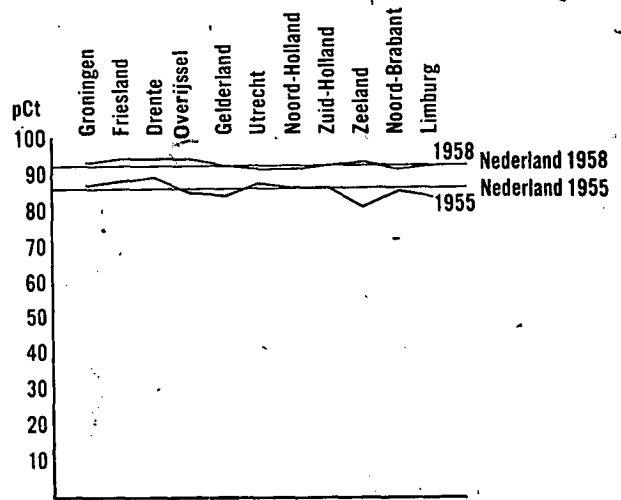
Landen	Totale invoer (× 1.000 ton)	waarvan uit het Midden-Oosten	
		(× 1.000 ton)	als pCt. van de invoer
Duitse Bondsrepubliek	8.158	6.267	76,8
Groot-Brittannië	29.612	20.527	69,3
Frankrijk	23.963	19.009	79,3
Italië	19.058	16.514	86,7
België/Luxemburg	5.475	4.208	76,9
Nederland	13.538	5.458	40,3

Bron: In- en uitvoerstatistieken van de afzonderlijke landen.

Vergeleken met de andere landen was Nederland in 1957 in mindere mate afhankelijk van olie-aanvoeren uit het Midden-Oosten dan de andere belangrijke olie-invoerende landen.

GRAFIEK 2.

Percentages van de inzenders met een voldoende voor modern

De conclusies, die hieruit (onder voorbehoud t.a.v. de representativiteit der groepen) getrokken kunnen worden, luiden:

- het moderne interieur heeft een vrijwel algemene erkenning gevonden;
- de waardering voor het traditionele interieur heeft in de afgelopen drie jaar een sterke teruggang ondervonden, vooral in de jongere, maar ook in de oudere leeftijdsgroepen;
- bijna de helft der bevolking geeft echter nog een voldoende aan traditionele interieurs;
- in de hogere leeftijdsgroepen geeft ruim de helft nog een voldoende voor traditionele interieurs.

Een aanmerkelijk deel van alle aankopen voor woning-inrichting vindt plaats ter vervanging van versleten interieur-onderdelen of aanvulling daarvan (in de Verenigde Staten ca. 90 pCt!). Verondersteld mag echter worden, dat speciaal ten aanzien van de minder aan slijtage onderhevige onderdelen van het interieur (meubilair bijv.), het percentage aankopen voor nieuwe, eerste inrichting waarschijnlijk vrij hoog zal liggen. Vervanging van versleten onderdelen zal hier immers niet zo'n grote rol spelen. Omdat veel van deze nieuwe, eerste aankopen door jonge mensen met een voorkeur voor modern worden verricht, mag dan verwacht worden dat de afzetmogelijkheden voor deze interieuronderdelen (meubilair e.d.) een relatief snelle verdere ontwikkeling zullen doormaken in de richting van modern. Ook voor deze onderdelen van het interieur mag echter verwacht worden, dat nog langere tijd een — krimpende — traditionele afzetmarkt aanwezig zal zijn, op grond van aanvulling en eerste aankopen van traditionele artikelen.

Bij sneller slijtende interieur-onderdelen (stoffering) speelt de vervangingsvraag een grotere rol in het totaal van de afzet. Omdat ter vervanging bij bestaande traditionele interieurs „bijpassende” artikelen worden aangeschaft, zou de verwachting kunnen worden uitgesproken, dat traditionele artikelen (in dit geval artikelen met traditionele dessins e.d.) gedurende langere tijd een wat groter deel van de markt zullen blijven behouden. Deze verwachting is echter minder goed gefundeerd dan de vorige, omdat in een aantal gevallen juist moderne stoffering gebruikt kan worden om traditionele interieurs te moderniseren.

Amsterdam.

W. G. H. GARRITSEN, pol. soc. drs..

Amsterdam behoort tot de gebieden waar de woningnood het laatst zal zijn opgeheven. In de periode 1947-1956 is het woningtekort in geheel Nederland en in Noord-Holland (exclusief Amsterdam) vrij belangrijk afgenomen, doch in Amsterdam is het woningtekort groter geworden. Als een belangrijke oorzaak wordt de door de centrale Overheid tot voor kort gevoerde contingeringspolitiek ten aanzien van de woningbouw genoemd. Geconcludeerd wordt dat — indien geen kwalitatieve maatstaven in de beschouwing worden gebracht — begin 1968 het statistisch woningtekort in Amsterdam zal zijn opgeheven. In Amsterdam werden in de periode 1945 t/m 1957 slechts 5 woningen onbewoonbaar verklaard; in verhouding tot de Nederlandse woningvoorraad zouden in Amsterdam in genoemde periode rond 2.300 woningen onbewoonbaar moeten zijn verklaard.

De ontwikkeling van het woningtekort in Amsterdam

Bij de interpretatie van statistische gegevens omtrent woningbehoefte en woningvoorraad is in dit artikel van het volgende uitgegaan:

- 1e. elk huishouden, d.i. iedere groep van 2 of meer personen die een gemeenschappelijk huishouden voeren, dient over een woning te beschikken;
- 2e. de groep alleenstaanden is, wat betreft de onbevredigde behoefte, bewust buiten beschouwing gelaten, aangezien betreffende deze groep de verhouding woningbehoevenden — niet woningbehoevenden (helaas) — niet bekend is;
- 3e. de woningvoorraad wordt gevormd door de bewoonde woningen, vermeerderd met de bewoonbare onbewoonde woningen (dus exclusief de wegens beschadiging eriz. leegstaande woningen);
- 4e. de structuur van de woningvoorraad (woninghuur en -grootte) is afgestemd op de structuur van de woningbehoefte.

Welke positie neemt Amsterdam, in vergelijking tot Nederland en de provincie Noord-Holland (exclusief Amsterdam), in de naoorlogse ontwikkeling van woningbehoefte en woningvoorraad in? Onderstaande cijfers geven hieromtrent een beeld.

TABEL 1.

Het woningtekort volgens de uitkomsten van de woning- en gezinstelling van 1947 en 1956

	Woningtekort		
	1947	1956	1956 in pCt. van 1947
Amsterdam	18.993	22.424	118,1
Noord-Holland a)	27.722	22.514	81,2
Nederland	318.025	266.415	83,8

a) Exclusief Amsterdam.

Er blijkt zich in de ontwikkeling van het woningtekort een merkwaardige tegenstelling voor te doen. Terwijl het woningtekort in Nederland en de provincie Noord-Holland (exclusief Amsterdam) in de onderzochte periode vrij belangrijk is afgenomen, blijkt zich in Amsterdam het tegenovergestelde te hebben voorgedaan. Indien men

deze diametraal tegengestelde ontwikkeling globaal tracht te analyseren, dan moet als belangrijke oorzaak genoemd worden de door de centrale overheid tot voor kort gevoerde contingeringspolitiek ten aanzien van de woningbouw. Als gevolg hiervan vertoont de spreiding van het werkgebied van de bouwvakarbeiders in verhouding tot het woningtekort een discontinuïteit. Het moet mede hieraan worden toegeschreven dat, na het loslaten van genoemde contingeringspolitiek, Amsterdam niet mee geprofiteerd heeft van de stijging van het aantal voltooide woningen in Nederland, welke zich in 1957 heeft voorgedaan. Immers, werden in 1954, 1955 en 1956 resp. 68.487, 60.819 en 68.284 woningen voltooid, in 1957 bedroeg dit aantal 88.397. Duidelijk komt dit voor Amsterdam ongunstige verschijnsel in onderstaand overzicht tot uitdrukking:

TABEL 2.

Aantal voltooide woningen in 1957 op basis van 1954/56 = 100

	1957
Amsterdam	99,83
Noord-Holland a)	129,15
Nederland	134,21

a) Exclusief Amsterdam.

Bij nadere beschouwing van het verloop van het Amsterdamse woningtekort over de periode 1947-1956 blijkt, dat het maximale tekort ongeveer eind 1951 werd bereikt. Vóór 1951 lag dus het groeitempo van de woningbehoefte hoger dan dat van de woningvoorraad; na 1951 lag de verhouding omgekeerd. Dit kon worden vastgesteld met behulp van de uitkomsten van de methode van Halle. Hoewel bij vergelijking van de uitkomsten van deze methode met die van de woningtelling 1956 gebleken is, dat er een verschil bestaat, blijkt de methode Halle toch een aanvaardbare benadering op te leveren betreffende de veranderingen in de kwantitatieve woningbehoefte tussen twee; niet te ver uit elkaar gelegen teldata. Beknopt samengevat berust genoemde methode op de maandelijkse af- en bijschrijving

van woningbehoevende gezinnen. De woningbehoefte neemt toe door huwelijk en vestiging van gezinnen en neemt af door sterfte en vertrek van gezinnen. Als gezin worden beschouwd: gehuwden, weduwen, weduwnaars en gescheiden vrouwen. De woningbehoefte blijft dus bestaan bij overlijden van een der huwelijkspartners en in geval van een scheiding wordt aangenomen dat de vrouw woningbehoevend blijft. De mutaties in de burgerlijke stand zijn dus maatgevend voor de omvang van de woningbehoefte.

Van 1 juli 1956 t/m 31 december 1957 nam de woningvoorraad toe met 5.277 woningen, terwijl volgens de methode Halle de woningbehoefte met 2.802 steeg. Het woningtekort daalde dus in genoemde periode met 2.475, hetgeen betekent dat dit op 1 januari 1958 rond 20.000 bedroeg (exclusief de niet bevredigde woningbehoefte der alleenstaanden).

Wat zijn de verwachtingen ten aanzien van de toekomst? Hiertoe is het nodig een inzicht te hebben omtrent de toekomstige woningbehoefte en de toekomstige woningproductie. Uitgaande van de leeftijdsopbouw van de Amsterdamse bevolking op 31 december 1956 kan, met behulp van de sterftetafel 1951-1955, de toekomstige leeftijdsopbouw worden berekend.

De uitkomsten van de woning- en gezinstelling 1956 bevatten een tabel, waarin de woningbehoevenden in leeftijdsgroepen zijn ingedeeld. Het is dus mogelijk de woningbehoevenden uit te drukken in percentages van de totale bevolking per leeftijdsgroep. Deze percentages, toegepast op de leeftijdsopbouw van een bepaald jaar, geven het totaal aantal woningbehoevenden in dat jaar. Bij gebrek aan vergelijkingsmateriaal moesten deze percentages in de berekening als constant worden aangehouden. Bij een voortzetting van de bestaande tendens tot verjonging van de huwelijksleeftijd en tot stijging van het percentage der oudere leeftijdsgroepen als gevolg van de toenemende levensverlenging, zal de totale woningbehoefte echter relatief sterker kunnen stijgen dan in de berekening is verondersteld. Ook de op het moment van de telling onbevredigde woningbehoefte van alleenstaanden is in de berekening niet verdisconteerd. In het bovenstaande is nog geen rekening gehouden met de invloed van de migratie. Op de natuurlijke aanwas moet dus nog een correctie worden toegepast. Een betrouwbare schatting van de migratie is niet mogelijk, aangezien deze onder invloed

staat van diverse moeilijk kwantificeerbare factoren.

Teneinde nochtans het beloop van de toekomstige woningbehoefte te benaderen is de bestaande tendens, nl. een binnenlands vertrekoverschot van 1.000 huishoudens per jaar, bij de prognose aangehouden. De invloed van de buitenlandse migratie, waarvan de verhoudingen, gezien de conjunctuurgevoeligheid en de politieke ontwikkeling (o.a. Indonesië) nog moeilijker liggen, is bij de prognose buiten beschouwing gelaten. Op grond van bovenstaande berekening en de ten aanzien van de migratie gemaakte veronderstelling kan de totale woningbehoefte (exclusief de onbevredigde woningbehoefte der alleenstaanden) in 1967 op 284.000 woningen worden geraamd, terwijl de woningvoorraad in dat jaar tot 283.500 zal zijn toegenomen (bij een veronderstelde bruto woningproductie van 4.000 woningen per jaar en een netto woningproductie van 3.500 woningen per jaar).

Geconcludeerd kan worden dat begin 1968 het statistisch woningtekort zal zijn opgeheven.

Het opheffen van het statistisch woningtekort betekent niet dat — indien kwalitatieve maatstaven in de beschouwing worden gebracht — de woningnood zou zijn opgeheven. Hoewel exact bewijsmateriaal voor het verdedigen van deze stelling in het huidige stadium nog niet beschikbaar is, zijn hieromtrent nochtans enkele aanwijzingen te constateren. Terwijl gedurende de periode 1945 t/m 1957 in Nederland 23.454 woningen (d.i. 900 per 100.000 woningen) onbewoonbaar werden verklaard, bedroeg dit voor Amsterdam 5 (d.i. 2 per 100.000 woningen). In verhouding tot de Nederlandse woningvoorraad zouden in Amsterdam in genoemde periode rond 2.300 woningen onbewoonbaar moeten zijn verklaard. Een andere aanwijzing ligt in het bouwjaar van de woningen: 30 pCt. van de Nederlandse woningvoorraad dateert van vóór 1906; voor Amsterdam bedraagt dit percentage 42.

Resumerend kan worden opgemerkt dat Amsterdam tot de gebieden behoort, waar de woningnood het laatst zal zijn opgeheven. Als gevolg hiervan zal het tijdstip van een krachtige aanpak van de sanering helaas ook naar een verdere toekomst verschoven moeten worden dan van de meeste andere gebieden in Nederland, niettegenstaande het feit, dat er aanwijzingen zijn dat Amsterdam in dit stadium reeds een achterstand vertoont.

Amsterdam.

L. MINK.
Drs. J. J. VISMAN.

AANTEKENING

De economische ontwikkeling van Suriname in 1957

De „Centrale Bank van Suriname”, die op 1 april 1957 haar werkzaamheden begon, heeft onlangs haar eerste jaarverslag uitgebracht. Dit verslag bevat, naast gegevens over het bedrijf der Bank gedurende de verslagperiode, een uitvoerig overzicht van de economische ontwikkeling van Suriname in 1957. Uit dit overzicht laten wij hieronder een en ander volgen.

Land-, bos-, mijnbouw en industrie.

De Surinaamse economie werd in 1957 niet in beteke-

nende mate beïnvloed door het verloop van de wereldconjunctuur. Wel werd de volkshuishouding zwaar getroffen door een lange periode van uitzonderlijke droogte. Aan diverse cultures werd aanzienlijke schade toegebracht, hetgeen tot gevolg had, dat de produktie, naar onderstaande tabel doet zien, in 1957 voor de meeste gewassen geringer was dan in het jaar te voren. Houdt men rekening met wijzigingen in de beteelde oppervlakten, dan blijkt, dat alleen de produktie van cacao, koffie en cocos enigszins is gestegen.

Landbouwareaal en -productie

Produkten	Oppervlakte in ha			Productie in 1.000 kg		
	1955	1956	1957	1955	1956	1957
Padi	22.257	24.985	28.251	64.526	71.182	54.997
Mais	360	573	521	739	1.263	743
Aardvruchten	454	522	502	2.341	3.129	3.044
Pinda	315	466	434	419	553	337
Soja	38	65	99	35	58	71
Peulvruchten, n.a.g.	115	238	233	65	170	80
Groenten	258	285	452	2.468	1.395	1.526
Cacao	1.301	1.563	1.560	130	135	159
Koffie	2.171	2.158	2.244	473	272	407
Bacoven (1.000 bos)	194	393	370	126	218	174
Bananen (1.000 bos)	366	571	610	311	306	212
Citroenen (1.000 st.)	64	41	50	1.844	2.182	1.409
Grapefruit (1.000 st.)	310	336	312	6.336	10.551	5.833
Sinaasappels (1.000 stuks)	1.166	1.094	1.157	35.886	39.656	32.132
Citrus, n.a.g. (1.000 stuks)	132	90	115	3.049	3.383	2.932
Cocos (1.000 stuks)	1.952	2.113	2.116	8.697	9.530	10.549

Niet alleen de landbouwers, maar in vele gevallen ook de veehouders en vissers, werden door de droogte zwaar getroffen. Teneinde in deze situatie hulp te bieden heeft de Regering een omvangrijk steunprogramma ontworpen, dat het land in 1958 voor een extra-uitgave van ca. Sf. 1 mln. zal stellen. Bovendien is besloten in het kader van het Tienjarenplan tot versnelling van de uitvoering der projecten in de districten over te gaan teneinde het inkomensverlies van de getroffen plattelandsbevolking zoveel mogelijk goed te maken.

Wat de, voor Suriname zo belangrijke, rijstcultuur betreft merkt het verslag o.a. op, dat de gemiddelde opbrengst van de kleine bedrijven terugliep van 2.903 kg per ha in 1956 tot 1.811 kg in 1957, en die van de drie grote bedrijven van 2.618 tot 2.320 kg. De geringere achteruitgang van de opbrengst per ha bij de grote bedrijven is te verklaren uit de betere waterbeheersing. De autoriteiten zijn zich de toestand der kleine bedrijven bewust en stellen ernstige pogingen in het werk om voor deze bedrijven tot een betere waterhuishouding te geraken. Overigens is het interessant te vermelden dat de rijstopbrengst per ha in Suriname in normale jaren zeer aanzienlijk boven het wereldpeil ligt: in 1956 bijv. bedroeg de gemiddelde opbrengst per ha voor de gehele wereld 1.845 kg en in Suriname 2.849 kg. In 1957 waren de cijfers resp. 1.805 en 1.947 kg.

In de bosbouwsector is de ontwikkeling in 1957, een enkele uitzondering daargelaten, gunstig geweest. Door de weersomstandigheden werd belangrijke schade veroorzaakt aan de nog in een experimenteel stadium verkerende pinda's aanplant. De Dienst van 's Landsbosbeheer heeft in 1957 zijn bijzondere werkzaamheden van bosinventarisatie en bosontsluiting weer aanmerkelijk uitgebreid in een ontsluitingscomplex van ongeveer 30.000 ha kwamen de werkzaamheden zover gereed, dat met de houtexploitatie door concessionarissen kon worden begonnen. De houtaanvoer is op een enkele uitzondering na in 1957 groter geweest dan in het jaar tevoren. In het verslagjaar werd de verwerking van palmpitten en -kernen gestaakt. Het betreffende bedrijf zag zich genoodzaakt te sluiten in verband met onvoldoende en onregelmatige grondstoffenaanvoer.

In onderstaande tabel komt de allesoverheersende positie van bauxiet in de sector mijnbouw duidelijk naar voren. De productie en de uitvoer van dit product zijn nagenoeg aan elkaar gelijk. Ondanks het feit, dat de uitgevoerde hoeveelheid bauxiet in 1957 met 3 pCt. is gedaald, steeg de waarde met ruim 14 pCt. De vermindering van de wereldvraag naar aluminium, die reeds in de tweede helft van 1957 is ingetreden, zette zich gedurende de eerste maanden van 1958 voort. De algemene economische

teruggang is hiervan de belangrijkste oorzaak. De vraag naar aluminium is echter ook ongunstig beïnvloed door de gewijzigde politiek der Verenigde Staten m.b.t. de strategische voorraadvorming en door de sterke daling van de koperprijs. Voor Suriname komt daar nog bij, dat het aantal vindplaatsen van bauxiet in de wereld de laatste jaren sterk is toegenomen en het aantal aluminiumproducten eveneens. Suriname is niet langer de grootste bauxietleverancier van de wereld en de Aluminium Company of America niet meer de enige grote aluminiumproducent.

Mijnbouw- en industrie-producten

produkt	eenheden	hoeveelheden			wijziging t.o.v. voorafgaand jaar in pCt.	
		1955	1956	1957	1956,	1957
Bauxiet (export)	1.000 ton	3.123	3.485	3.377	+ 12	- 3
Goud	kg	225	209	203	- 7	- 3
Steenlag	1.000 m³	14,2	11,0	12,0	- 23	+ 9
Suiker	ton	7.401	7.022	8.252	- 5	+ 18
Sigaren	1.000 st.	955	905	936	- 5	+ 3
Sigaretten	mln. st.	69,3	70,3	68,4	+ 1	- 3
Shag	kg	339	158	120	- 53	- 24
Veevoeder	ton	1.018	1.136	1.392	+ 12	+ 23
Vismeel	ton	25	39	51	+ 56	+ 31
Rum	1.000 l/50 pCt.	884	761	719	- 14	- 6
Bier	1.000 l.	21	1.486	1.721	-	+ 16
Schoeisel	1.000 pr.	17,2	13,1	9,7	- 24	- 26
Triplex	1.000 m³	11,1	13,8	15,1	+ 24	+ 9
Lucifers	1.000 ds.	5.003	4.699	5.419	- 6	+ 15
Baksteen	1.000 st.	692	822	479	+ 19	- 42
Elektriciteit	mln. kwh.	17,8	20,6	23,9	+ 16	+ 16
Gas	1.000 m³	2.363	2.471	2.945	+ 5	+ 19
Water	1.000 m³	2.421	2.709	2.955	+ 12	+ 9

In de nog zeer kleine industriële sector is de ontwikkeling in 1957 over het algemeen gunstig geweest. Suriname's enige industriële voortbrengsel, welks productie naar internationale maatstaven gemeten van betekenis is, triplex, vertoonde een toeneming t.o.v. 1956 met 9 pCt. Ook voor de meeste andere voortbrengselen was de productie in 1957 hoger dan in het jaar tevoren.

Externe betrekkingen.

De buitenlandse handel van Suriname resulteerde het afgelopen jaar in een invoeroverschot, dat ruim tweemaal zo groot was als dat van 1956. Naar onderstaande tabel doet zien zijn zowel de invoer als de uitvoer in het verslagjaar gestegen, doch in geringere mate dan in het voorafgaande jaar.

In- en uitvoer van Suriname
(in duizenden Sf.)

	1955	1956	1957	Verandering t.o.v. het voorgaande jaar in pCt.	
				1956	1957
Invoer (incl. wederinvoer) ..	51.652	62.552	73.064	+ 21	+ 17
Uitvoer (incl. wederuitvoer) ..	50.447	59.024	65.198	+ 17	+ 10
Invoersaldo	1.205	3.528	7.866	293	223
Dekkingspercentage	97,7	94,4	89,2	-	-

De belangrijkste leveranciers van Suriname zijn Nederland en de Verenigde Staten, die resp. 33,3 en 33,1 pCt. van de invoer voor hun rekening nemen. De eerste plaats onder de afnemers wordt ingenomen door de Verenigde Staten met niet minder dan 73,2 pCt.; op de tweede en derde plaats volgen Nederland en Canada met resp. 10,0 en 6,4 pCt.

Een verdeling van de invoer volgens goederencategorieën doet zien, dat de waarde der ingevoerde investeringsgoederen steeg met 48 pCt. In de sector der investerings-

goederen steeg de invoer van machines en onderdelen ten behoeve van de bauxietwinning van Sf. 2,6 tot 5,0 mln. Beide in Suriname werkende bauxietmaatschappijen hebben in 1957 belangrijke investeringen verricht. Ook de invoer van transportmiddelen vertoonde een aanzienlijke stijging. Hierbij moet in de eerste plaats worden gedacht aan de activiteiten, voortvloeiend uit de verdere uitvoering van het Tienjarenplan op het gebied van de landbouw en de wegenaanleg.

Het bedrag aan ingevoerde consumptiegoederen steeg met slechts 2 pCt., tegen 14 pCt. het jaar tevoren. Het is, merkt het Verslag op, de vraag of deze zeer geringe stijging geheel aan toevallige factoren is toe te schrijven. De stijging van de kosten van levensonderhoud, waartoe vooral de binnenlandse produkten de stoot gaven, zou oorzaak van een verminderde vraag naar importgoederen kunnen zijn. Gezien de loon- en salarisverhogingen, welke de laatste twee jaren hebben plaats gevonden, lijkt het echter niet zeer waarschijnlijk, dat de koopkracht bij de bevolking, als geheel genomen, in die mate is achteruitgegaan. Een andere verklaring zou te vinden kunnen zijn in het verloop van de voorraden bij de handel. Het lijkt niet onwaarschijnlijk, dat de handel in de laatste maanden van 1956, in het vermoeden dat de Overheid ter gedeeltelijke dekking van het begrotingstekort 1957 zou overgaan tot verhoging der invoerrechten, de invoer van consumptiegoederen heeft versneld.

Invoer naar goederencategorieën
(in mln. Sf.)

Omschrijving	1955	1956	1957
Brandstoffen, smeermiddelen e.d.	5,1	5,8	6,9
Grond- en hulpstoffen	13,5	16,7	20,5
Garens en weefsels	2,9	3,7	4,2
Consumptiegoederen	19,8	22,6	23,0
Personenauto's en motorrijwielen	1,6	2,2	1,5
Investeringsgoederen	8,5	11,6	17,2
Totaal	51,6	62,6	73,1

Zoals bekend, is bauxiet Suriname's belangrijkste uitvoerprodukt: in 1957 nam het 80 pCt. van de uitvoer voor zijn rekening. Daarop volgen triplex en rijst met resp. 6,5 en 4,2 pCt. De uitvoerwaarde van bauxiet en die van triplex namen van 1956 op 1957 toe met resp. 14 en 16 pCt. Die van rijst daalde daarentegen met 20 pCt. De uitvoer van rijst is afhankelijk gesteld van een vergunning van het Departement van Economische Zaken. Uit de oogst van 1957/58 zijn, behoudens voor nakoming van reeds eerder afgesloten contracten, geen vergunningen verleend. Met betrekking tot de uitvoer van rijst, welke is voortgebracht door de Stichting Machinale Landbouw te Wageningen is bepaald, dat deze stichting steeds 10 pCt. harer productie voor de binnenlandse markt beschikbaar houdt. In 1957 is dit percentage in verband met de binnenlandse rijst-schaarste verhoogd tot 30.

De lopende rekening van de betalingsbalans op kasbasis, die in 1956 een overschot van Sf. 0,3 mln. te zien gaf, vertoonde in 1957 een tekort van Sf. 6,6 mln. Zoals de volgende tabel doet zien, werd deze ontwikkeling in hoofdzaak, bepaald door het goederenverkeer. De kapitaalrekening sloot in 1957 met een overschot van Sf. 6,5 mln.

Het verschil ten opzichte van 1956, t.w. Sf. 1,2 mln., is vrijwel geheel toe te schrijven aan de verhoogde ontvangsten uit Nederland in het kader van het Tienjarenplan, bij wijze van langlopende lening. Een verheugend verschijnsel is, aldus het Bankverslag, dat het tekort op de lopende rekening is gedekt door middelen, welke Suriname t.b.v. zijn ontwikkeling door het buitenland op lange termijn ter leen

Betalingsbalans op kasbasis

(in mln. Sf.)

Omschrijving	1956			1957		
	ontvangsten	beta-lingen	verschil	ontvangsten	beta-lingen	verschil
Lopende rekening:						
Goederenverkeer ..	64,8	58,3	+ 6,5	57,1	61,7	- 4,6
Niet-mon. goudbe- weging	0,2	—	+ 0,2	0,1	—	+ 0,1
Vervoer en verzeke- ring	0,2	1,3	- 1,1	0,1	1,6	- 1,5
Reisverkeer	1,4	1,5	- 0,1	2,3	1,8	+ 0,5
Salarissen en pen- sioenen	—	—	—	0,5	0,5	—
Kapitaalopbrengsten	0,3	11,3	- 11,0	0,8	9,4	- 8,6
Postwisselverkeer ..	—	—	—	—	0,4	- 0,4
Ondersteuning en giften:						
particulier	2,0	2,9	- 0,9	6,0	4,2	+ 1,8
Gouvernement ..	2,3	—	+ 2,3	3,6	—	+ 3,6
Gouvernement n.e.g.	2,6	—	+ 2,6	3,2	—	+ 3,2
Overige lopende pos- ten	6,7	4,9	+ 1,8	1,3	2,0	- 0,7
Totaal lopende rek.	80,5	80,2	+ 0,3	75,0	81,6	- 6,6
Kapitaalrekening:						
Gouvernement	2,3	—	+ 2,3	3,6	—	+ 3,6
Overig kapitaal	3,4	0,4	+ 3,0	5,6	2,7	+ 2,9
Totaal kap. rek. ...	5,7	0,4	+ 5,3	9,2	2,7	+ 6,5
Totaal	86,2	80,6	+ 5,6	84,2	84,3	- 0,1

zijn verstrekt. Een belangrijk deel daarvan wordt aangewend in de richting van vergroting van het productie-apparaat.

BOEKBESPREKINGEN

Peter F. Drucker: „Management in de praktijk”. G. J. A. Ruys Uitgeversmaatschappij, Bussum, 1957, 328 blz.

Enkele jaren geleden verscheen van de hand van de genoemde schrijver het standaardwerk „The practice of management”, dat vooral in de Angelsaksische wereld grote aandacht trok. Nu een Nederlandse vertaling van de hand van Drs. C. Goldschmeding is verschenen, kunnen wij de uitgever gelukwensen met zijn goede greep. Hier is waarlijk een boek op de markt gebracht, dat de brede aandacht van het bedrijfsleven verdient. Met name onderwerpen, die tot nog toe weinig werden bezien, zoals de filosofie van het leiden van ondernemingen en de achtergronden van bedrijfshandelingen, worden in dit boek uitvoerig behandeld.

Reeds in zijn inleiding over het wezen van de bedrijfsleiding ontvouwt Drucker een aantal frisse ideeën, waarmee hij de heilige huisjes van vele economen omver werpt. Hij ziet de bedrijfsleiding als een produktiefactor, die welhaast in de plaats kan worden gesteld van het kapitaal. Als taken van de ondernemingsleiding ziet hij het economische bestuur van de onderneming, het leidinggeven aan managers en het leidinggeven aan personeel en arbeid. Op de menselijke kant van de ondernemingsleiding wordt dus voldoende nadruk gelegd.

In het eerste deel van zijn werk gaat de schrijver nader in op de economische leiding. Daarbij stelt hij zich in de eerste plaats de vraag wat het doel van de onderneming is. De klassieke opvatting van winstmaximalisering verwerpt hij daarbij als irrelevant. Het doel moet buiten de onderneming worden gevonden en wel in de maatschappij. Het scheppen van een afzetmarkt ziet Drucker als het voornaamste doel. Zo voortredenerende komt hij tot twee typische onder-

nemersfuncties, „marketing” en „innovation”. Wat de laatste functie betreft is hij kennelijk beïnvloed door de Europese econoom Schumpeter. De „winst” wordt overigens niet verworpen, doch hij wordt gezien als een middel tot het voortbestaan van de onderneming en als toetssteen voor de prestaties.

In het tweede deel begint Drucker met een voorbeeld van foutieve ondernemingsleiding, zoals Ford deze in het verleden kende. Hij ontwikkelt een democratische ondernemingsopbouw aan de hand van de geformuleerde doelstellingen. De delegatie van taken, bevoegdheden en de daarbij behorende zelfcontrole, worden besproken. Zeer belangwekkend zijn hier de beschouwingen over de geest van de organisatie, mede in verband met de beloning en de promotie. Meesterlijk is zijn pleidooi voor een goed samenspel in de top van de onderneming, waarbij ook de verhouding directie—commissarissen ter sprake komt. Ten slotte heeft ook de vorming en opleiding van managers 's schrijvers grote aandacht.

Na dit belangrijke menselijke aspect van de topleiding, behandelt Drucker in het derde deel de structuur van de bedrijfsleiding. Hierin analyseert hij de opbouw en de organisatie van de onderneming. De federale en functionele decentralisatie worden kritisch besproken en voor- en nadelen opgesomd. Het probleem van de kleine en midden-grote onderneming wordt hier ook aangeroerd evenals de moeilijkheden, die zich bij de groei van de onderneming voordoen.

Het vierde deel is gewijd aan de leiding van personeel en arbeid, de derde taak van de bedrijfsleiding. Het begint met het lichtende voorbeeld van I.B.M., welke onderneming een personeelsbeleid voert waarbij de mens zich volledig in zijn werk kan ontplooien. Hier geeft Drucker een oorspronkelijke en moderne kijk op het personeelsbeleid. Hoewel bedrijfsorganisator van beroep, oefent hij hier kritiek op de wetenschappelijke bedrijfsorganisatie. De eerste „blinde vlek” is, dat men het werk na ontleding in delen en handelingen ook door aparte arbeiders laat uitvoeren. Drucker is voorstander van geïntegreerde arbeid, waardoor meer inhoud aan het werk wordt gegeven. Een tweede „blinde vlek” acht Drucker de scheiding tussen planning en uitvoering van het werk. Past men ook hier een integratie toe dan zal de nog bestaande weerstand van de arbeider tegen de wetenschappelijke bedrijfsorganisatie ongetwijfeld verder verminderen.

„Wat betekent het een manager te zijn”, zo luidt het laatste deel van het boek. Hierin geeft Drucker een samenvatting van de in de voorafgaande delen behandelde stof. Het nemen van beslissingen het indelen van de tijd, de verantwoordelijkheid van de manager en de ontwikkeling van zijn functie in de toekomst, passeren hier de revue. De toekomst van onze samenleving zal voor een goed deel van onze ondernemingsleiders afhangen.

Na deze korte beschrijving van de inhoud van dit baanbrekende boek nog een enkele opmerking. De grote kracht van dit boek is ongetwijfeld, dat het een deel van de organisatieleer behandelt, dat tot nog toe weinig werd verkend: de topleiding. Drucker heeft zich nauwelijks begeven in de technische vraagstukken rondom die topleiding. Hij heeft achtergronden geschetst, die de verantwoordelijke ondernemer van vandaag tot denken zullen zetten en hem een leidraad geven voor zijn handelen. Hoewel de schrijver — Europeaan van oorsprong — de Amerikaanse gedachtenwereld sterk tot de zijne heeft gemaakt, doet dit boek, behalve wellicht de voorbeelden, niet Amerikaans aan. Het

houdt iedere ondernemer, in welk deel van de wereld ook, een spiegel voor en geeft wegen tot verbetering van het ondernemingsleiderschap aan.

De vertaling uit het Amerikaans is in het algemeen zeer goed. Zo nu en dan heeft de vertaler gemodderd met het begrip „control”, dat hij niet altijd juist in het Nederlands heeft weergegeven. „Spanwijdte van de controle” is beslist onjuist. Hier zou moeten worden gesproken van „spanwijdte van het gezag”. Typografisch is het boek zeer goed verzorgd, ook al hebben wij nogal wat storende drukfouten aangetroffen. Deze vorm-onvolkomenheden doen echter niets af aan de waarde van dit boek, dat door iedere ondernemer grondig zou moeten worden gelezen.

's-Gravenhage.

P. VAN ZUUREN.

Dr. P. Olyslager: De associatie van de overzeese gebieden met de Europese Economische Gemeenschap. Katholieke Universiteit te Leuven, Centrum voor Economische Studiën. Leuven 1958, 120 blz., fr. 120.

Het is een goede gedachte de associatie van de overzeese gebieden met de Europese Economische Gemeenschap in een niet te omvangrijk boek te behandelen. Deze associatie heeft immers belangrijke economische aspecten, niet in de laatste plaats voor de overzeese gebieden van de E.E.G.-landen. Wat Nederland betreft leidt deze associatie o.a. tot nauwere economische betrekkingen met de Franse en Belgische overzeese gebieden.

Na het voorwoord geeft de schrijver enige algemene beschouwingen, welke hoofdzakelijk zijn gewijd aan de voorgeschiedenis en de modaliteiten van de associatie. Vervolgens worden de terzake van belang zijnde teksten uit het verdrag en de bijbehorende protocollen en overeenkomsten besproken, waarna aan de hand van een aantal tabellen een globaal gehouden behandeling volgt van de commerciële perspectieven, welke door de associatieregeling worden geopend.

Bij de behandeling van de teksten van het verdrag cum annexis heeft schrijver er zich over het algemeen toe bepaald een beschrijving van de inhoud te geven en daarbij in ruime mate vastgehouden aan de gebruikte bewoordingen. Hij heeft zich in de regel onthouden van het naar voren brengen van eigen interpretaties of kritiek.

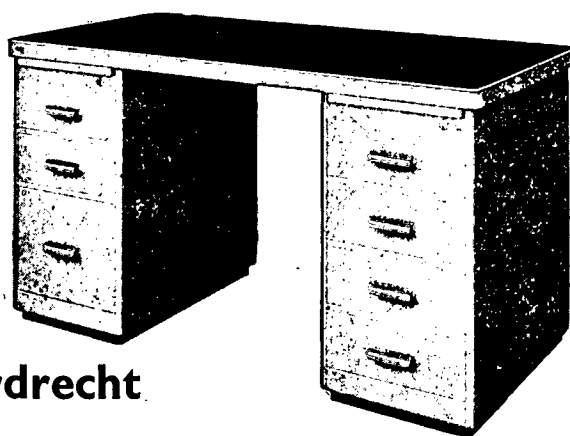
Het boek is over het algemeen te volgen, voor lezers, die vertrouwd zijn met begrippen als non-discriminatie, kwantitatieve beperkingen enz. Ik meen echter, dat schrijver de lezers soms wat te weinig is tegemoetgekomen. Bij de behandeling van het vestigingsrecht zou een omschrijving van de vrijheid van vestiging conform de tweede alinea van art. 52 van het E.E.G.-verdrag op haar plaats zijn geweest. Voor iemand, die deze nadere omschrijving niet kent, geeft deze term gemakkelijk aanleiding tot misverstand. Voorts zal bijv. de term „speciale goederenbewegingen”, gebruikt bij de bespreking van de mogelijkheid van eventuele niveauverschillen tussen de eigen buitentarieven der overzeese gebieden en de gemeenschappelijke buitentarieven der E.E.G.-landen, voor velen niet duidelijk zijn. Het gaat hier speciaal om de verlegging van handelsverkeer ten nadele van E.E.G.-landen (art. 134 van het E.E.G.-verdrag).

Persoonlijk vind ik het jammer, dat schrijver niet iets verder op de problematiek is ingegaan. Hij zou o.a. meer omtrent de redenen hebben kunnen vermelden, waarom bepaalde regelingen uit het E.E.G.-verdrag (bijv. inzake het gemeenschappelijk buitentarief, de vrijmaking van het

LIPS

Stalen meubelen

z.a. ladekasten, bureaus,
tafels, wandkasten en boeken-
rekken.

LIPS**Dordrecht**

diensten- en kapitaalverkeer en de mededingingsregels) niet gelden voor de overzeese gebieden. Aan de andere kant begrijp ik zeer wel, dat velen zich meer voor de inhoud van de diverse bepalingen zullen interesseren dan voor de problematiek.

Zonder te veel in details te willen treden moge ik nog een enkele opmerking maken. Bij de verklaring van de kwestie, waarom na expiratie van de eerste Toepassingsovereenkomst de tarieven van de overzeese gebieden in elk geval verder zullen worden verlaagd, terwijl alsdan ten aanzien van de verhoging van de contingenten van de overzeese gebieden misschien geen verdere voortgang zal worden gemaakt, zou schrijver erop hebben kunnen wijzen, dat deze verschillende behandeling van tarieven en contingenten kennelijk met het oog op de Franse overzeese gebieden tot stand is gekomen. Hij zou daarbij hebben kunnen vermelden, dat voor de Franse overzeese gebieden de contingenten veel belangrijker zijn dan de tarieven. Bovendien kan, zoals schrijver trouwens reeds stelt, ten aanzien van tarieven van de ontsnappingsclausule ingevolge het derde lid van art. 133 van het E.E.G.-verdrag gebruik worden gemaakt.

Al met al meen ik, dat de tekortkomingen van het boek van ondergeschikt belang zijn. Het is een nuttig werkje. Mede door zijn gecomprimeerdeheid kan het bijdragen de kennis inzake de behandelde materie te verbreiden.

*s-Gravenhage.

Mr. C. L. DOORMAN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Nadat het zgn. officiële callgeldtarief sinds 8 augustus 1958 ongewijzigd was gebleven, werd deze minimum-notering op 15 september verhoogd van 2 tot $2\frac{1}{4}$ pCt. De verkrappende factoren hebben op de geldmarkt dus de overhand gekregen. De voornaamste oorzaak hiervan moet waarschijnlijk gezocht worden in het feit dat de banken in september en oktober op grote schaal hun tegoed bij De Nederlandsche Bank moeten aanspreken om daarmee de belastingschulden van zichzelf en van hun cliënten te voldoen. Zo is in de week eindigend 15 september het tegoed van de Schatkist met ca. f. 100 mln. toegenomen.

Dankzij een verdere inkrimping van de bankbiljetten-circulatie en de voortgaande aanwas van de goud- en

deviezenreserves in handen van De Nederlandsche Bank, waarmee beide een bedrag van rond f. 50 mln. was gemoeid, konden echter ook de banken hun saldo's bij de Centrale Bank enigszins vergroten. Hierbij heeft nog een andere factor een rol gespeeld, t.w. de toeneming met f. 18 mln. van de door de Bank verleende voorschotten.

In de loop van de verslagweek is de geldmarkt wel is waar iets ruimer geworden, maar met de maandultimo en de nieuwe kasreserveperiode voor de boeg, is het niet tot het ongedaan maken van de verhoging van het callgeldtarief gekomen. Oorzaak van de iets grotere ruimte was de betaling door de Staat van bijna f. 150 mln. wegens op 18 september vervallend Schatkistpapier. Nu vond op diezelfde datum wel de storting plaats op het bij de tender van 15 september geplaatste papier, maar deze heeft slechts een kleine f. 44 mln. opgeleverd. Toegewezen werd nl. f. 9,8 mln. 3-maandspapier tegen $2\frac{5}{8}$ pCt. en f. 34,0 mln. jaarspapier op $3\frac{1}{8}$ pCt. Deze disconto's waren onveranderd t.o.v. de tender die op 2 september plaats vond, maar dat voor de kwartaalspromessen was $\frac{1}{16}$ pCt. hoger dan het disconto waartegen De Nederlandsche Bank vorige week f. 3 mln. heeft geplaatst.

De opbrengst van de tender is dus nogal schraal geweest, maar geld dat aan belastingbetalingen wordt besteed kan nu eenmaal ook nog niet eens via de aankoop van schatkistpapier bij de Staat belanden. Bij de Agent is in de week van 8 tot 15 september overigens nog f. 19,6 mln. aan schatkistbiljetten afgenomen. Niet bekend is of het hier 2-, 3- dan wel 5-jaarspapier betreft, en evenmin of de kopers tot de geldmarkt- of tot de kapitaalmarktcringen gerekend moeten worden.

De kapitaalmarkt.

Het feit dat het Dow Jones gemiddelde voor industrials nu het hoogste punt in de geschiedenis van de New Yorkse beurs heeft bereikt is niet zonder bedenkelijke aspecten. In de eerste plaats is het stellig nog niet zo dat alle wolkjes aan de conjuncturele hemel zijn opgetrokken; zo is het werkloosheidspercentage in augustus bijna even hoog geweest ($7\frac{1}{2}$ pCt.) als op het laagste punt van de recessie. In de tweede plaats moet worden afgewacht hoe lang de aandelenmarkt de stijging van de rentestand op de obligatiemarkt (dus de daling der obligatiekoersen) zal kunnen negeren. In de derde plaats zou het als een bedenkelijk symptoom kunnen worden beschouwd dat de stemmen van hen die bij vorige gelegenheden nog wel eens de euvele

moed hebben gehad om parallellen te trekken met de beurskrach van 1929, thans eindelijk verstomd schijnen te zijn. Toch zou het juist in dit stadium interessant zijn om deze bezigheid te bedrijven. Hoe groot de verschillen in sommige opzichten dan ook zouden blijken te zijn, bijv. wat betreft de speculatie met geleend geld, en t.a.v. de omvang der baisseposities, in ieder geval is er één punt van overeenstemming. Ook thans is het streven naar koerswinst de allesbeheersende beursfactor, al dient dit streven zich tegenwoordig onder een meer respectabele naam aan, nl. als de wens zich te beschermen tegen de waardedaling van het geld.

Ook deze week kon weer een bevestiging worden verkregen van de stelling dat de Amsterdamse beurs zich op korte termijn aan het binnenlandse nieuws weinig gelegen laat liggen. Een reactie op de begroting 1959 was in ieder geval niet waar te nemen, hoewel de realisatie ervan voor de kapitaalmarkt toch een factor van betekenis zal zijn. Van het verwachte kastekort ad f. 1.532 mln. hoopt Minister Hofstra bruto f. 1.225 mln. en netto f. 925 mln. op de kapitaalmarkt te vinden, w.v. f. 425 mln. op de voor-inschrijfrekeningen. De lagere overheid behoeft geen huizen te financieren maar zal i.v.m. haar overige investeringen toch wel minimaal f. 800 mln. moeten lenen, terwijl men al een groot optimist moet zijn om aan te nemen dat de gemeenten er in de loop van 1958 in zullen slagen hun tekort aan langlopende middelen — eind juli 1958 ca. f. 1400 mln. — terug te brengen tot f. 500 mln.

Aldus blijkt de kapitaalbehoefte van centrale en lagere overheid in 1959 van dezelfde orde van grootte te zijn als het door de Nederlandsche Bank berekende netto-aanbod van kapitaal in de jaren 1956 en 1957, terwijl de financiering van de particuliere investeringen (bedrijfsleven, 40.000 woningen) dan nog geheel buiten beschouwing is gebleven.

Blijkbaar heeft de beurs evenwel het vertrouwen van de Minister van Financiën „dat de Staat genoemd bedrag op de kapitaalmarkt zal kunnen lenen zonder de kapitaalbehoefte van andere sectoren te schaden”, zonder meer overgenomen. Dit vertrouwen moet echter op de veronderstelling zijn gebaseerd dat hetzij de sanering van de gemeentefinanciën minder urgent is geworden, hetzij de particuliere sector nauwelijks eisen aan de kapitaalmarkt zal stellen. Dat laatstgenoemde situatie zowel symptoom als oorzaak zou zijn van een voortdurende of verergerende recessie, en dat een dergelijke conjuncturele ontwikkeling niet in overeenstemming zou zijn met de raming aangaande de belastingontvangsten, waarbij van een gematigde expansie wordt uitgegaan, noch met de prognose dat voor particuliere rekening ruim f. 700 mln. aan woningen zal worden besteed — deze overwegingen blijken op de kapitaalmarkt in de verslagweek geen rol te hebben gespeeld.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1958	12 sept. 1958	19 sept. 1958
Algemeen		168	213	217
Internat. concerns		237	303	309
Industrie		126	159	160
Scheepvaart		117	139	142
Banken		106	127	128
Indon. aand.		64	89	89

Aandelen	f.	f.	f.
Kon. Petroleum	147,30	165,25	170,70
Unilever	311¼	408½	406¾
Philips	230½	337¼	346½
A.K.U.	142½	217¾	216½
Kon. N. Hoogovens	241	327	327½
Van Gelder Zn.	170	192½	195
H.A.L.	132¾	143¼	148½
Amsterd. Bank	191½	229¾	239
H.V.A.	84¾	108	107

Staatsfondsen	2 jan. 1958	12 sept. 1958	19 sept. 1958
2½ pCt. N.W.S.	59%	60	59½
3½ pCt. 1947	85½	91½	92½
3½ pCt. 1955 I	81¼	88%	87½
3 pCt. Grootboek 1946	80¼	89%	90%
3 pCt. Dollarlening	90	91%	91½

Diverse obligaties			
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	84	91%	91½
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	79%	86%	85
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	84½	92	91½
3½ pCt. Philips 1948	90	95%	94%
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	80	85%	86
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	104%	109%	109½

New York			
Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	439	513	526

M. P. GANS.

STATISTIEKEN

IN- EN UITVOER¹⁾

(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	aug.	jan.-aug. ²⁾	aug.	jan.-aug. ²⁾	aug.	jan.-aug. ²⁾
1938	119	120	92	86	77	72
1955	936	986	810	795	87	81
1956	1.156	1.148	857	875	74	76
1957	1.276	1.344	875	942	69	70
1958	1.063	1.114	952	968	90	87

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ Maandgemiddelden.

Opleiding tot Belastingconsulent

De Nederlandse Federatie van Belastingconsulenten (Bond en Instituut) organiseert mondelinge cursussen in AMSTERDAM, ROTTERDAM, DEN HAAG, UTRECHT, DEVENTER, ARNHEM en GRONINGEN o.l.v. inspecteurs van 's Rijks belastingen.

Middelbare Schoolopleiding of gelijkwaardige ontwikkeling vereist.

EXAMENS ONDER RIJKSTOEZICHT

Prospectus en aanmelding:
BACHMANSTRAAT 39, DEN HAAG, TELEFOON 116914

vacatures

Het hoofdbestuur van de Algemene Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond (aangesloten bij het NVV) roept sollicitanten op naar de functie van

MEDEWERKER

op de wetenschappelijke afdeling van deze vakbond. Deze functionaris zal worden belast met landbouweconomische werkzaamheden en algemeen sociaal-economisch onderzoek. Aan een academisch gevormde kracht wordt de voorkeur gegeven. Belangstelling voor sociale vraagstukken is vereist. Sollicitaties met vermelding van leeftijd, opleiding, levensloop e.d. dienen binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad in het bezit te zijn van het hoofdbestuur van de Algemene Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond, Catharijnesingel 38 te Utrecht.